

prosvetni delavec

Med drugim preberite

- VABILO K RAZPRAVI O OSNUTKU SAMOUPRAVNEGA SPORAZUMA, str. 2
- IZBOLJŠATI GMOTNI POLOŽAJ PROSVETNIH DELAVCEV — TUDI UPOKOJENCEVI! stran 2
- ZAMISLI BREZ JASNIH CILJEV, str. 2
- VPLIV ŠOLE NA USTVARJALNOST, str. 3
- NA PRAGU PRIHODNJEGA TISOČLETJA, str. 4
- IZOBRAŽEVANJE ODRASLIH MORA POSTATI MNOŽIČNO, str. 4
- SLOVENŠČINA KOT UČNI JEZIK, str. 5
- REDNI RAZPISI, str. 8

(Foto: M. Ciglič)

Zmaga nad fašizmom je pred 40 leti okronala dolgoletni boj zaveznikov proti mračnim silam osi in njihovim satelitom. Boj proti fašizmu — proti sovražniku vseh narodov, svobode in splošnega družbenega napredka — je odprl nove vizije in možnosti za boljši in pravičnejši svet.

Svet je še vedno daleč od idealov in ciljev ustanovne listine Združenih narodov, helsinške sklepne listine in dokumentov gibanja neuvrščenih, ki so začrtali temelje za vzpostavitev pravičnih in enakopravnih političnih in gospodarskih odnosov med narodi in državami, za mirno rešitev mednarodnih problemov.

Zdaj je pravi trenutek, da vnovič vsi skupaj, vsa mednarodna skupnost, potrdimo posamično in kolektivno privrženost vzvišenim ciljem in naukom teh treh dokumentov.

Iz izjave predsedstva SFRJ
ob 40-letnici zmage

Mladi morajo ustvarjati svojo prihodnost, prevzeti morajo svoj del obveznosti in odgovornosti za družbeni razvoj. Nenehno morajo živeti s problemi svojega okolja in biti med prvimi pri njihovem reševanju — ne glede na to, ali delajo v tovarnah ali se izobražujejo, ali živijo v mestu ali na vasi. To, da ste prvi pri delu in polna odgovornost pri opravljanju nalog vam zagotavljata vlogo, ki vam pripada v družbi, s tem pa tudi pravico, da z optimizmom in zaupanjem gledate v svoj jutrišnji dan in v prihodnost naše družbe.

Tito

Znati se moramo poglobiti v osebno življenje vsakega človeka in razumeti njegove težave, kajti vsak človek je svet zase, bitje, ki ima vesele in žalostne trenutke v življenju. Za to ni potrebno, da smo psihologi. Dovolj je, da smo ljudje, imeti moramo srce in čutiti z ljudmi.

Tito

Maj, mladost, zaupanje

Maj 1945 — maj 1985. Vmes je štirideset let — celo obdobje, v katerem so dorasli novi rodovi; tedaj mladi so osiveli, življenje marsikaterih pa je postalo del zgodovine.

Maj, čas velikih praznikov, spominskih dni in svečanosti, zlasti letos, v jubilejnem letu. Kdor je doživel vso težo vojnih časov, ko je bilo upanje na svobodo komaj zaznavna zarja za obzorjem, ta ve, kaj je svoboda, ta zna ceniti zmago, izborjeno po dolgih letih boja in trpljenja.

Razmišljanje o velikih časih, o letih boja in obdobju graditve nove Jugoslavije, nujno priključuje v spomin tudi Titovo podobo, njegovo izročilo mladim rodovom. Vsa ta leta zmage in vzpona, napredka in mednarodne uveljavitve Jugoslavije so povezana z njegovim imenom in njegovim delom. Bolj kot se njegov čas umika v zgodovino, bolj se spreminja v legendo o obdobju, ki smo ga dočakali in živeli ter se bomo nanj vedno spominjali s ponosom.

Prišli so težji časi. Nakopičene težave in slabosti so se prepletle v zamotano vozlišče, ki smo mu dali ime kriza. Njen zakoniti spremljevalec je malodušje, ki zastira pogled na prihodnost. Bo to malodušje postalo sestavina našega življenja, bo zagrnilo mladim svetla obzorja prihodnosti?

To se ne sme zgoditi! Človek ne more živeti brez radostnega pričakovanja jutrišnjega dne, je v težkih razmerah govoril znameniti sovjetski pedagog Makarenko. Mladost potrebuje svetla obzorja pred seboj — in vzgoja tudi. Obe sta usmerjeni v prihodnost, zanjo in od nje živita. Zato moramo razvijati mladi rod tako, da bo znal kritično, pošteno in iskreno presojeti preteklost in sedanost, ceniti modre in zavračati zmotne odločitve, gledati stvarnosti v oči in razbirati njena protislovja, razlikovati resnične zaveznike od navideznih, predvsem pa ohranjati in razvijati temeljne pridobitve in vrednote naše samoupravne socialistične in neuvrščene skupnosti.

Kar mimogrede bo prišel čas, ko bodo mladi, ki so še v šolskih klopih, prevzeli svoje družbene vloge in s tem svoj del odgovornosti za družbeno prihodnost. Naj vedo, da je ta tudi v njihovih rokah in da je tudi od njih odvisno, ali bo prihodnost svetla in jasna.

Za to prihodnost moramo vzgojiti rod, ki bo klen, delaven, iskren in pošten, odporen za težave in pripravljen na preskušnje, z veliko optimizma v sebi. Saj je maj, pomlad in mladost pa vedno zbujata upanje!

JOŽE VALENTINČIČ

dogodki novosti

Uspešno opravljeno zahtevno delo

S seje skupščine PIS za pedagoško usmeritev

Nova zasnova visokošolskih vzgojno-izobraževalnih programov je narekovala vsestransko sodelovanje obeh univerz, pedagoških akademij, posebnih izobraževalnih skupnosti, družbenopolitičnih organizacij in tudi najširše družbene javnosti. Programi namreč niso več le pedagoško strokovni dokumenti, postali so bistvena oblika dogovarjanja uporabnikov in izvajalcev v izobraževalnih skupnostih o kakovosti in obsegu vzgojno-izobraževalnega dela in o potrebnem denarju za njegovo uresničevanje.

Največje spremembe glede na dozdajšnje stanje bodo gotovo v izobraževanju pedagoških delavcev.

Izobraževanje učiteljev osnovnih in srednjih šol, vzgojiteljev za predšolsko vzgojo in tistih v domovih za učence je prav gotovo eno izmed strokovno in družbeno najbolj občutljivejših področij, saj sta razvoj in kakovost vzgajanja in izobraževanja mladih še najbolj odvisna od strokovne, pedagoške, psihološke, pa tudi družbene usposobljenosti pedagoških delavcev.

Posebna izobraževalna skupnost za pedagoško usmeritev se je ves čas zavedala, kako prepletene in zahtevne so naloge, ki so se vrstile od uvodnih priprav, dolgotrajnega usklajevanja, zahtevnega oblikovanja pa vse do sprejema visokošolskih programov za pedagoške delavce. Zato je že od začetka povezala v komisijah za posamezne skupine programov vse, ki poznajo stroko in prakso, in si prizadevala, da bi vsi programi nastajali usklajeno z zahtevami reforme. Ni treba posebej naštevati, koliko usklajevalnih sestankov je bilo potrebnih za to zahtevno delo, eno pa je gotovo: Pis za pedagoško usmeritev je opravila svojo nalogo uspešno in zgledno. O tem pričajo podatki iz poročila, ki smo ga slišali na nedavni seji skupščine PISA za pedagoško usmeritev: Pripravljenih in sprejetih je 82 programov (od teh 40 dodiplomskih: 14 jezikoslovnih, 10 družboslovnih, 4 programi za matematiko in 12 naravoslovnih programov), nekaj pa je tudi programov za magistriranje in za specializacije (skupaj 82). Vsi programi so bili objavljeni v treh zaporednih številkah Prosvetnega delavca, objavljeno in sprejeto je bilo tudi 36 prehodnih višješolskih programov in nekaj programov za izpopolnjevanje (npr. za izpopolnjevanje učiteljev STM, za računalništvo (fakultativno) za učitelje osnovnih šol, za pridobitev pedagoško-andrugaške izobrazbe itn.).

Na seji smo zvedeli, da Pis ni obravnaval drugih programov za izpopolnjevanje, ker Odbor za usmerjeno izobraževanje pri Izobraževalni skupnosti Slovenije ni sprejel predloga o samoupravnem sporazumu o permanentnem izobraževanju, in je predlagal dolgotrajne postopke.

Kot kaže, se v Sloveniji še zmeraj ne zavedamo dovolj, kako pomembno je pedagoško izobraževanje za naše učitelje.

Na seji so predlagali, da bi bilo treba pospešiti postopek za sprejem omenjenega sporazuma, ki pomeni temelj za uresničevanje programov za izpopol-

njevanje, hkrati pa bi uredil tudi financiranje seminarjev in izpitov, ki zdaj bremenijo šole in posameznike. Preučiti bo treba torej vse programe za izpopolnjevanje, predvideti še ustrezne programe za specializacijo, čimprej dopolniti programsko zasnovo za srednješolske pedagoške programe in uskladiti mnenja glede visokošolskega programa za učitelje praktičnega pouka.

Tako so menili na seji skupščine, kjer je v razpravi sodelovala večina delegatov. Skupščina Posebne izobraževalne skupnosti za pedagoško usmeritev je sprejela visokošolske programe, dopolnjene s pripombami iz razprave in ob upoštevanju mnenja Strokovnega sveta RS za vzgojo in izobraževanje: **slovenski jezik s književnostjo, Srbohrvaški in makedonski jezik in književnost, Nemški jezik in književnost, Italijanski jezik s književnostjo, Francoski jezik s književnostjo, Španski jezik in književnost, Latinski jezik in književnost ter Grški jezik in književnost.**

Skupščina je obravnavala tudi Izhodišča za preoblikovanje posebnih izobraževalnih skupnosti in sprejela stališče, da gradivo ni ustrezna podlaga za preoblikovanje pisov in da brez ustrezne razčlenitve dozdajšnjega delovanja pisov ni mogoče iskati boljših rešitev za prihodnost.

Enako mnenje je obveljalo tudi za delovno gradivo o svobodni menjavi dela na področju vzgoje in izobraževanja, ki ga je pripravila strokovna služba Izobraževalne skupnosti Slovenije. Na skupščini so menili, da gradivo sicer navaja značilne pojave pri uveljavljanju svobodne menjave dela na področju vzgoje in izobraževanja, vendar so nekatere ugotovitve preveč splošne. Tudi ocena o delovanju pisov, so menili, ne temelji na poglobljenih analizah, temveč bolj na ocenah posameznikov in na posameznih pomanjkljivostih. Pis za pedagoško usmeritev je pripravil delegatom, naj v svojih okoljih oblikujejo stališča in predloge za svobodno menjavo dela; te naj pošljejo skupščini Posebne izobraževalne skupnosti za pedagoško usmeritev, da bo lahko oblikovala mnenje za Izobraževalno skupnost Slovenije.

Na seji smo tudi zvedeli, da se bo vendarle letošnje jesen začel redni študij za vzgojitelje predšolskih otrok na višji stopnji. Pedagoški akademiji v Mariboru in Ljubljani bosta neobvezno vpisali vsaka po en oddelek (30 slušateljev).

Delegati so na seji predlagali, naj bi odprli v Celju in Kopru dislocirane oddelke za študij ob delu za vzgojitelje predšolskih otrok. Ob tem je bilo povedano, da bodo ustrezni republiški organi oblikovali strokovno mnenje o dislociranih oddelkih jeseni.

Delegati so na skupščini izrazili svoje nezadovoljstvo in kritiko, ker se seje niso udeležili vabljene predstavniki republiških organov, čeprav bi bila to njihova dolžnost glede na pomembno vsebino dnevnega reda.

TEA DOMINKO

Vabilo k razpravi o osnutku samoupravnega sporazuma

V razpravi je osnutek samoupravnega sporazuma o skupnih izhodiščih in nekaterih osnovah za razporejanje čistega dohodka in za delitev sredstev za osebne dohodke in skupno porabo delavcev osnovnih šol, organizacij za usposabljanje, vzgojno-varstvenih organizacij in glasbenih šol.

Samoupravni sporazum dejavnosti je primerjalna podlaga za samoupravno sporazumevanje o skupnih osnovah in merilih v delovni in sestavljeni organizaciji ali v drugih dohodkovnih povezavah ter za samoupravno načrtovanje in razporejanje dohodka in čistega dohodka ter delitev sredstev za osebne dohodke. Samoupravni sporazumi v dejavnosti so tudi ena izmed podlag in primerjav pri samoupravnem sporazumevanju o urejanju družbenoekonomskih odnosov pri ustvarjanju in razporejanju skupnega prihodka in dohodka ter svobodne menjave dela.

Skupne osnove in merila, opredeljene s samoupravnim sporazumom dejavnosti uporabljajo udeleženci kot eno izmed podlag za ugotavljanje družbene smotnosti razporejanja dohodka, čistega dohodka in delitve sredstev za osebne dohodke in skupno porabo v temeljni organizaciji, za primerjavo med temeljnimi organizacijami in kot podlago za ukrepanje posameznih udeležencev v skladu z njihovimi pristojnostmi.

Predloženo besedilo samoupravnega sporazuma upošteva zahteve, pobude in želje širšega kroga udeležencev samoupravnega sporazumevanja in je usklajeno s pripomočki za obli-

kovanje sporazumov dejavnosti; kot tako omogoča primerjanje z delavci v drugih dejavnostih.

Osnutek je strokovno ocenil Center za samoupravno sporazumevanje o delitvi dohodka in osebnih dohodkov RS ZSS in ugotovil, da je usklajen s stališči Zveze sindikatov o samoupravnih sporazumih dejavnosti. O osnutku je razpravljala tudi odbor udeležencev družbenega dogovora o skupnih osnovah za oblikovanje in delitev sredstev za osebne dohodke in skupno porabo. Odbor udeležencev je delegatsko oblikovani organ, ki spremlja izvajanje družbenega dogovora, sestavljajo pa ga delegati vseh treh podpisnikov družbenega dogovora: Izvršnega sveta Skupščine SR Slovenije, Gospodarske zbornice Slovenije in Republiškega sveta ZSS. Odbor je osnutek pohvalil.

Osnutek bo v razpravi do 15. junija 1985.

Na vsa bistvena vprašanja iz javne razprave bomo skušali odgovoriti v Prosvetnem delavcu in tako seznaniti bralce z razmišljanji v posameznih okoljih.

Ob upoštevanju pripomb iz javne razprave bo iniciativni odbor izoblikoval predlog sporazuma.

Republiški odbor vabi delavce osnovnih in glasbenih šol, zavodov za usposabljanje in vzgojno-varstvenih organizacij, naj zavzeto sodelujejo pri oblikovanju sporazuma.

SEKRETAR RO
ALEŠ GOLJA

STALIŠČE SINDIKATOV

Izboljšati gmotni položaj prosvetnih delavcev — tudi upokojenecv!

Predsednik RS ZSS Marjan Orožen se je s sodelavci 14. 5. 1985 v Ljubljani pogovarjal s predstavniki aktiva predsednikov izvršnih odborov OZZS ljubljanskih srednjih šol.

Predstavniki sindikalnih organizacij teh šol so ga seznanili z družbenoekonomskim položajem delavcev v srednjem usmerjenem izobraževanju in z možnostmi za pridobivanje dohodka v tej dejavnosti. Opozorili so na neustrezne delovne razmere in nizke osebne dohodke; vse to vpliva na kakovost vzgoje in izobraževanja in na neustrezno kadrovsko politiko v šolstvu. V pogovoru so ugotovili, da je sedanji zaskrbljujoč položaj posledica še vedno pretežno proračunskega

financiranja te dejavnosti in politike indeksiranja v preteklosti. Na sestanku so poudarili, da je dolgoročno usmeritev za krepitve materialnega položaja srednjih šol ponovna realna rast osebnih dohodkov v celotnem gospodarstvu in tesnejša dohodkovna povezanost tistih šol, ki dajejo kadre za materialno proizvodnjo, z ozdi posameznih dejavnosti.

Udeleženci pogovora so se strinjali, da je za uveljavitev ustavno opredeljenega družbenoekonomskega položaja delavcev v srednjem usmerjenem izobraževanju v sindikalni organizaciji letos čim prej nujno opraviti naslednje naloge. Najprej je treba preveriti osnove in merila

izobraževalne skupnosti in to z vidika možnosti za uveljavljanje celotnega družbeno-ekonomskega položaja delavcev; to pa ni samo odločanje o osebnih dohodkih, ampak o celoti dela in delovnih dosežkov. Pri tem pa naj bi sindikat ob utemeljeni kritiki sedanjih slabosti tudi sam predlagal boljše rešitve. Sindikalne organizacije v srednjih šolah pa se morajo tudi zavzeti za hitrejšo uveljavljanje odnosov pri razporejanju dohodka na skupnih osnovah iz samoupravnega sporazuma dejavnosti, te pa je treba konkretizirati tudi v samoupravnih aktih teh organizacij. Nadalje bo sindikat na vseh ravneh podprl predlog za izredno valorizacijo pokojninske osnove določenim kategori-

jam upokojenih pedagoških delavcev. Ob pripravah strokovnih načrtov pa se bo zavzelo argumentirano in strokovno razpravo o prednostni družbenega proizvoda in deleža tega za vzgojo in izobraževanje.

Kar pa zadeva kratkoročno reševanje problema so na sestanku poudarili, da je sin- te zahteval, naj v pristojnih resnih skupnostih zagotovijo osebne dohodke delavcev dejavnosti mogoče sproti vz- zirati, in sicer najmanj na tr- sece.

Iz sporočila informativne službe RS ZS

Zamisli brez jasnih ciljev

Kako preoblikovati posebne izobraževalne skupnosti

Že nekaj časa opažamo na dnevnih redih družbenih teles s področja izobraževanja in vzgoje med drugim tudi predlog za reorganizacijo posebnih izobraževalnih skupnosti. Značilnost predloga, ki se je pojavil v več zaporednih različicah, je, da njegovi največkrat anonimni avtorji ne izhajajo, kot bi pričakovali, iz poglobljenih in celostne kritične analize dosedanjega delovanja posebnih izobraževalnih skupnosti, pač pa iz preproste trditve, da je pisov preveč in jih je treba skrajšati. Navajajo tudi nekaj šolskih primerov, kako bi lahko skrajšali njihovo število, iz predlogov samih pa ni mogoče razbrati, kaj bi bilo po takem preoblikovanju bistveno bolj urejeno kot prej.

Tudi zadnji predlog za preoblikovanje pisov ni naletel na ugoden sprejem niti v posebnih izobraževalnih skupnostih niti v sindikatih. Gospodarski zbornici ter drugih telesih. Njegovi kritiki so poudarili, da imamo dovolj resnejših problemov, s katerimi bi se morali ukvarjati in da z organizacijskimi spremembami ne moremo doseči posebnih izbolj-

šav. Uspešne posebne izobraževalne skupnosti so se spremembam uprle. Slišali pa smo tudi predloge, naj oblikujemo, če že rušimo celotno zgradbo pisov, eno samo izobraževalno skupnost za usmerjeno izobraževanje. (Tako stališče je zagovarjal v svojem nedavnem prispevku v Prosvetnem delavcu tudi Valentin Pivk.)

Na seji republiškega sveta za vzgojo in izobraževanje, ki je bila 15. 5. namenjena zgolj razpravi o preoblikovanju posebnih izobraževalnih skupnosti, so bila stališča do predloga prav tako kritična in prizanesljivo odklonilna. Razpravljalci so pravzaprav povzeli stališča, ki so se izoblikovala v razpravah o teh vprašanjih v sindikatih, na Gospodarski zbornici, Republiškem komiteju in drugje. V predlogu za preoblikovanje pisov je večina razpravljalcev pogrčala strokovno in metodološko bolj doganano razčlenitev njihovega delovanja, njihove uspešnosti in pomanjkljivosti, pa tudi vzrokov za slabosti, ki bi jih bilo treba odpraviti. Brez dobre analitične

podlage tudi predlagane rešitve niso prepričljive niti nimajo jasnih ciljev. Namesto da bi se lotevali odprtih vsebinskih vprašanj, se tako ukvarjamo z zunanjimi organizacijskimi spremembami; namesto da bi v sedanjih organiziranosti iskali boljše poti, hočemo podirati zgradbo. Slabosti pripisujemo številu pisov, namesto da bi odkrivali njihove prave korenine in znali boljše povezati delo posebnih izobraževalnih skupnosti in Izobraževalne skupnosti Slovenije pa tudi Strokovnega sveta SRS za vzgojo in izobraževanje.

Sečnanjo samoupravno organiziranost usmerjenega izobraževanja je treba izpopolnjevati postopno dograjevati, je poudaril na koncu predsednik sveta Emil Roje, popravljati namreč kot je npr. preveliko zapletene posameznih pisov, in objaviti to, kar je v skladu s temeljnimi nacionalnimi koristmi.

Pise naj združujejo tisti, ki tam, kjer si uporabniki in janci izobraževanja to želijo, kjer bi bila združitev koristna širših družbenih vidikov.

J. V.

Še niste naročeni na Prosvetnega delavca?

Pokličite nas na telefon
(061) 315-585

pa boste redno prejeli glasilo prosvetnih delavcev!

Vpliv šole na ustvarjalnost

Vsi se strinjamo, da je glavna naloga šole predajanje znanja. Ta naloga pa sama po sebi ni nujno povezana z ustvarjalnostjo, dostikrat je celo zavira. Zahteva po spodbujanju in razvijanju ustvarjalnosti v šoli je stara komaj nekaj desetletij, pri tem naj bi bila ustvarjalnost bolj strani proizvod solanja, ne pa njegov glavni cilj. Ustvarjalnosti ni mogoče poudariti tako kot različne šolske predmete, nanjo vplivamo z načinom dela, osebnim zgledom in ustvarjalnim ozračjem v razredu. Zato je ne moremo ocenjevati s šolskimi ocenami. Raziskave Amabelove (1983) so celo pokazale, da poskus ocenjevanja nemudoma zniža raven ustvarjalnosti učencev.

Znani preučevalci ustvarjalnosti, npr. Barron, Torrance, Jackson idr., menijo, da šola največkrat slabo vpliva na ustvarjalnost, da jo zavira in duši. Pri tem so zelo ostri. Getzel in Jackson menita, da je otrok pred izbiro, ali izgubiti svojo ustvarjalnost ali pa jo ohraniti za oceno osebne varnosti. Pri tem se sklanjajo na svoje raziskave, iz katerih izhajata nenaklonjenost učiteljev in povečana agresivnost do teh otrok. Passov (1976) opisuje študijo, v kateri so morali študenti opisati svoje najbolj ustvarjalno delo v življenju: 90% jih ni imelo nobene zveze s šolo. Svoj prispevek končuje z besedami: »Otrok nihče ne spodbuja — često jim tega niti ne dovoljujejo — da bi raziskovali nove načine mišljenja, preskušali nove poti k rešitvi problemov in uporabljali divergentne poti v tradicionalnih šolskih predmetih, da bi se igrali z idejami in gradili.« Torrance pripominja, da ustvarjalnih otrok ne zavirajo učitelji, temveč pogosto tudi sošolci, ki jih motita njihovo divergentno mišljenje in nekonformizem. Ustvarjalni otroci dobiti pogosto slovo pri njih in učiteljih po »bedastih idejah«, »trapanarih« in podobnih čudastvih.

Šole različnih dežel se gotovo zelo razlikujejo. Toda zdi se, da največje razlike v spodbujanju ustvarjalnosti med šolami na različnih stopnjah gospodarstvenega razvoja. Tradicionalne šole z avtoritarnimi odnosi in tesnim kaznovanjem veliko bolj zavirajo ustvarjalnost, kot šole v razviti deželah, ki vsaj načeloma priznavajo potrebo po spodbujanju ustvarjalne osebnosti.

Nimamo nobenega razloga za domnevo, da so naše šole glede tega kaj bolj spodbudne kot v drugih evropskih deželah, verjetno za večino celo zaostajajo. Zaradi napačno pojmovane enakosti nimamo eksperimentalnih in alternativnih šol, ki iščejo nova pota v ustvarjalni izobrazbi. Srednješolsko usmerjeno izobraževanje z neprimernim egalitarizmom, prezgodnjo specializacijo in zapiranjem mladega človeka v kalupe (pomislimo samo na »jedra«!) pa je prav pogubno. Psihološke raziskave so pokazale, da veliko učencev pri štirinajstih in petnajstih letih še nima oblikovanih in zasidranih interesov. Ker je ustvarjalnost notranje motivirana, brez interesov sploh ni mogoča. Srednjeveški obrtniški otrok ni videl izza zidov očetovega sveta, zato se je hitro navdušil za njegov poklic. Obilje informacij in izkušenj v sodobnem svetu pa odnaga poklicno odločitev v kakršni koli smeri. Mladina dostikrat ni z osemnajstim letom nima pravega interesa. Zgodnji politični interesi se oblikujejo v osebni in družbeni osamitvi; ta pa danes ni mogoča, razen v deželah, kjer je osebna svoboda zavrta (npr. v Albaniji ali Orwellovih republikah), toda takšne dežele ne morejo gospodarsko in kulturno napredovati.

Šole pa že s tem, da predajajo otrokom znanje, zavirajo njihovo ustvarjalnost. Pridobivanje znanja povzroča bloke, ustvarjanje ustaljene vzorce in fiksacije, njihova posledica pa je upad ustvarjalnosti. Znajdemo se pred paradoksom izobraževanja: za učinkovito ustvarjalnost je potrebno znanje, pridobivanje znanja pa zavira ustvarjalnost. Vprašanje je, kako pridobiti znanje, ne da bi upadla ustvarjalnost. Mnogi psihologi, npr. Radivoj Kvašček, pravijo, da je to mogoče, če učitelj spremeni način pouka in odnos do otrok. Veliki ustvar-

jalci so se prebili skozi zdajšnji in še hujski pretekli sistem solanja, ne da bi izgubili ustvarjalnost. Če bi to zmožli tudi drugi otroci, ne bi šle ogromne ustvarjalne zmoglosti v nič.

Šole so konservativne ustanove. Njihov način dela se je oblikoval v preteklosti, ko je življenje teklo počasneje in ko družbe niso tako zelo potrebovale novosti. Tisto, kar so potrebovale, so dali posamezniki, ki so se tako ali drugače prebili skozi solanje, ne da bi izgubili ustvarjalnost. Medtem so se razmere spremenile in sodobne družbe potrebujejo množično ustvarjalnost. Tej nalogi pa šole, ki so obremenjene s preteklim načinom dela, ne ustrezajo. Torrance (1965) celo pravi, da učitelji zaradi ukoreninjenih stališč niso pripravljeni spremeniti načina dela. Nasprotno pa je Dettmerjeva (1981) ugotovila, da bi mnogi učitelji radi spremenili način dela, a ga ne morejo. Njihovo solanje, vzorniki in preteklo delo so jim ustvarili fiksacije, ki se jih ne morejo znebiti. Postali so ujetniki svoje poklicne rutine. Dettmerjeva je imela zanje poseben tečaj ustvarjalnega poučevanja in dela z učenci; pri tem je ugotovila, da so bili potem sposobni prevzeti primernejši način dela.

Razlikujemo dva temeljna načina šolskega dela: **posnemalni in ustvarjalni način**. Za posnemalnega velja navodilo: »Naredi tudi ti tako!«, za ustvarjalnega pa: »Kaj lahko narediš iz tega?« Večina učiteljev uporablja posnemalni slog, v najboljšem primeru posnemalnega z nekaterimi primesmi ustvarjalnega. Njihovi učenci predvsem ponavljajo to, kar rečejo učitelji, inštruktorji, sošolci in kar piše v učbenikih. Veliko je učenca na pamet bodisi celotnih sestavkov ali pa pravil, zakonov, datumov in imen. Ure in ure se porabijo za urjenje nalog istega tipa, npr. v matematiki, fiziki ali kemiji. Posnemanje (če ni pretirano) je vsekakor potrebno, ker utrjuje podatke, ki jih učenec kasneje potrebuje. Toda če se učenje omejuje samo na tak način dela, nastane navada posnemanja, ki zavira drugačno delo. Če damo takemu otroku kako domišljivsko nalogo, npr. risanje proste risbe, začne posnemati to, kar vidi drugje, in ponavljati to, kar zna. Slika bo oblikovno dobro izdelana, a nadvse neizvirna.

Slabi in dobri učitelji

Na spodbujanju ustvarjalnosti močno vpliva način predavanja. Večina učiteljev razlaga znanost kot nekaj povsem izdelanega, njena spoznanja pa kot večna, neizpodbitna, dokončna, o katerih je vsak dvom odveč. Zato lahko učenci sprašujejo le to, česar ne razumejo, da dobijo dodatna pojasnila. Dvomi, lastna dopolnila in posebno nasprotovanje pa niso zaželeni. Denimo, da učitelj razlaga naš sončni sistem in na kratko opiše vseh devet planetov. Denimo, da se oglasi eden od učencev in reče, da je v osončju morda še deseti planet, ki ga doslej nismo odkrili. Slab učitelj ga zavrne, češ da je vprašanje neumno, ker učence ne more vedeti več kot astronomi.

Dober učitelj pa ga pohvali za samostojno misel in pristavi, da desetega planeta še niso odkrili — to pa ne pomeni, da je kaj takega povsem izključeno v prihodnosti.

Vsakdo, ki se ukvarja z empiričnimi znanostmi, ve, da znano-

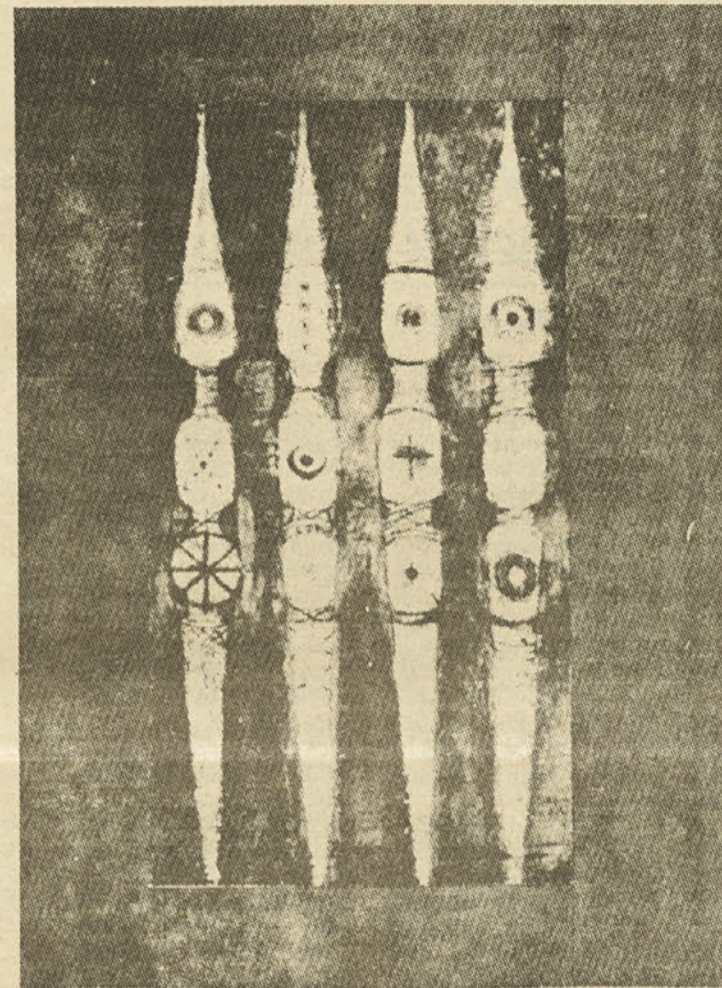
sti niso nezmotljive, da se zelo hitro spreminjajo in da so nasploh zelo daleč od resnice. V nekaterih strokah, ki se hitro razvijajo, se v desetih letih zamenja kar 50% znanja, npr. v astronomiji.

Še pred nekaj desetletji nismo ničesar vedeli o kvazarjih in pulzarjih, ki so povsem spremenili naš pogled na vesolje. Še pred nekaj leti smo mislili, da ima Jupiter 12 satelitov, Saturn 9 in Pluton nobenega. Zdaj so ugotovili, da jih ima Jupiter 16, Saturn 12 in Pluton enega. Večina naših spoznanj ima začasno veljavo, ker jih kasnejša spoznanja spremenijo ali »prerastejo«. Zato je več kot neustrezno pre-

soljskega izvora spet dobiva pristaše.

Teorija stalnosti vrst je zanimala razvoj, izumrle vrste pa razlagala s katastrofami. Potem se je pojavila teorija razvoja zaradi pridobljenih lastnosti in slednjič zaradi mutacij in naravnega izbora. Teorija katastrof pa spet prihaja na površje kot dopolnilna teorija naravnega izbora.

O vsem tem vedo učenci malo. Večina jih misli, da se znanstvena teorija pojavi enkrat za vse večne čase. Učenci pa morajo poznati tudi zmote. Brez teh ne morejo razumeti, kako težko je iskati resnico. Vedeti morajo, da dokončne resnice sploh ni

Delo ak. slikarke Marjance Kraigher, ki je pred nedavnim razstavljal v razstavišču v Nami, na Tromostovju v Ljubljani

davati učencem znanost kot nekaj popolnega.

Učitelj nikoli ali pa le redko prikazuje različne dileme in negotovosti znanosti. Teh pa je toliko, da kar »plava« v njih. Glede razvoja vesolja se še zdaj bojujejo dve enakopravni teoriji: teorija večnega širjenja in teorija cikličnega širjenja in krčenja. Prav tako se astrofizika zama sprašuje, kje je manjkajoča materija v vesolju, kam je izginila antimaterija ipd. Taka vprašanja najdemo tudi v svetu molekul in atomov, glede nastanka in razvoja življenja itd. O vsem tem se učencem ne govori veliko. Učitelji jim predavajo samo trdno znanje.

Dvomi in vprašanja, na katera še nimamo odgovorov, bi jih samo zmedla. Zato je primernejše o njih molčati. Tako stališče pa je povsem nasprotno nagnjenju učencev, ki radi razmišljajo o različnih možnostih in nedorečenem.

V predavanjih, razen zgodovinskih predmetov, ni zgodovine. Ravno zgodovina znanosti pa pokaže, kako se je znanost »lovila« in poskušala različne možnosti, preden je dosegla zdajšnje stanje.

O nastanku Zemlje so se vrstile različne teorije, npr. da se je odtrgala od sonca zaradi vrtenja, da jo je odtrgala zvezda, ki se je preveč približala soncu, da je nastala iz istega oblaka kot sonce. Vmes so bile tudi bolj nenavadne, npr. da se je pritepla iz vesolja.

Glede nastanka življenja je imela nekoč veliko zagovornikov teorija o vesoljskem izvoru življenja; zdaj velja teorija prvobitne »juhe«, čeprav teorija ve-

mogoče najti, znanosti se ji samo bolj ali manj približujejo.

Negativno ojačevanje

Mnogi učitelji zahtevajo, da učenec misli tako, kot oni želijo. Njegov odgovor se mora ujemati z njihovimi pričakovanji. Drugače povedano: dopuščajo samo konvergentno mišljenje. Največkrat so že vprašanja tako postavljena, da je mogoče samo en odgovor, nepredvideni odgovori pa se zavrnejo ali kaznujejo z grajo ali slabo oceno. Četudi niso nujno napačni. Denimo, da učitelj vpraša, kolikšno pot napravi avto, ki se giblje določeno čas z določeno hitrostjo, a učenec, ki je nekaj prebral o relativnosti teoriji, odvrne, da zaradi pomanjkanja podatkov ne more odgovoriti, ker je čas odvisen od hitrosti. Odgovor ni napačen, čeprav zveni kot zavrkanje, in to morda tudi je. Prokustrova postelja konvergentnega mišljenja pa še manj ustreza humanističnim in družboslovnim predmetom. Če učenec meni, da je Prešeren neupravičeno povezoval osebno in domovinsko ljubezen, ker nista imeli ničesar skupnega poleg tega pa je Julija nagibala k nemstvu, je to pač njegovo mnenje, ki ga ni mogoče ocenjevati s šolskimi ocenami. Edino, kar lahko učitelj stori, je, da polemizira z učencem.

Da učitelji bolj upoštevajo konvergentno kot divergentno mišljenje, dokazujejo korelacije med testi za merjenje inteligence in testi za merjenje ustvarjalnosti in šolskimi ocenami. Naš psiholog Drago Žagar (1984) je na osnovnih šolah v večjem vzorcu učencev odkril take korelacije:

Spremenljivke	Intelligentnost	Ustvarjalnost
Slovenski jezik	0,30	0,24
Angleški jezik	0,27	0,21
Matematika	0,43	0,22
Fizika	0,43	0,28
Biologija	0,37	0,29
Zgodovina	0,25	0,33
Geografija	0,32	0,41
Povprečna ocena	0,40	0,30

Na neki naši šoli pa je avtor ugotovil izrazite negativne korelacije med dosežki učencev na testih ustvarjalnosti in učenim uspehom; to dokazuje pomemben vpliv posameznih učiteljev in njihovih vzgojnih prijemov.

Odstranjevanju oblik vedenja z grajanjem, s kaznijo in podobnimi mehanizmi pravimo v psihologiji **negativno ojačevanje**. To je eden od glavnih razlogov za upadanje ustvarjalnosti v šoli. Grajanje ustvarjalnih odgovorov koplje v grob ustvarjalnosti. Učenec kmalu utihne in preneha spraševati. Učitelj je s tem dosegel, kar je hotel, obenem pa v otroku uničil najzlahtnejši dar, ki mu ga je dala narava. Tak otrok ima srečo, če najde v drugem učitelju ustreznega sogovornika ali če odkrije primerne, ustvarjalnega konjička.

Ustvarjalno učenje poteka lažje v manjših razredih, kjer se učitelj lahko posveti izvirnim odgovorom posameznih učencev. V velikih razredih bi ves čas porabil samo zanje. Takemu pouku pravimo individualizirani pouk. Za spodbujanje ustvarjalnosti razredi ne bi smeli imeti več kot 20 učencev. Norme v naših šolah so prevelike. Običajen izgovor je pomanjkanje denarja, toda pomislimo, koliko denarja porabimo za nepremišljene šolske reforme! Znani pedagog in psiholog Arnold (1962) je rekel, da ni toliko pomembno, kaj se učenec uči, kot kako se uči. Pomembno je, da se nauči uporabljati glavo za učinkovito konvergentno in divergentno mišljenje. Lahko se uči praktične, konkretne ali teoretske predmete. Danes njeje tako hitro zastara, način njegovega pridobivanja pa ostane. Pomemben spodbudnik

Drugačen svet Florisa Oblaka

Slikarski svet Florisa Oblaka, kot se nam kaže z razstave v ljubljanski Mali galeriji, ima drugačno motivno in izrazno razsežnost, kot smo jo vajeni. Sedemnajst slik sestavlja komorno razstavo z zgornjimi naslovi: *Prostor in čas, Sarkofag, Kalejdoskop*.

Očimo je, da je v sedanjem časovnem območju slikarja pretresla smrt, svojo prizadetost pa je znal razširiti v miselno pobudo. Odtod novodobni »dans macabre« v individualni izrazni izpovednosti. Spremljajoča prvina v tem ciklu ostaja minljivost človeka, vsega živlega. Pri tem pa Floris Oblaku ne gre za odsliskavanje ugotovitve, ampak za aksiom zunaj časa in prostora, kot nenehni proces v naravi, ki poraja in ugaša. To slednje je zanj bistveno izhodišče. Lahko bi navezali misel na Prešernov sonet *Memento mori*, Floris Oblak govori v bistvu sorodno brez besed, z likovnimi izrazi.

Mnoge slike upadljivo kažejo organsko-človeški obraz, lobanjo — nasproti geometrično vzorčnemu »okviru«. Ali še drugače: živi svet (ali odmrli), nasproti čisti geometrični konstrukciji, ki jo lahko opredelimo kot rezultanto človeške igre, misli, urbanizacije. To dvoje ustvarja posebno razmerje, neko notranjo napetost; težiče je na človeški drami in smrtosti. Floris Oblak ne želi dramatisirati s pripovedno, fabulativno vsebino. Lahko bi dejali, da je zunanje napetosti le malo, ta pa izvira iz notranjega toka, ki jo zbudi slika v svoji tišini in negibnosti. Slikar se je hote izognil prostorski konkretizaciji, slikarsko izpoved je želel izčistiti v svojem bistvu. Izrazno ostaja klasič v možnostih, ki jih ponuja nova doba, z jasnimi zaris, barvno pretehtano valorizacijo, s skrbno, največkrat središčno kompozicijo. Težko se je ubraniti misli, da je v teh slikah Florisa Oblaka ostalo kaj malo simbolnega ali vsaj ne tistega, kar je nekoč tako izrazito izpopolnjevalo slikarske delavnice preteklosti. Zaradi tega je pri Florisu Oblaku v spredju neposredno razmišljanje o smrti, o miselnem procesu, ki ga sproži zavest minljivosti. V takem duhovnem ozračju je zasnovan celotni opus.

IGOR GEDRIH

delo
šola

Tudi šolar potrebuje igre in igrače

Ob 8. mednarodni razstavi učil in šolske opreme od 8.—12. aprila na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani je Zavod SRS za šolstvo priredil med mnogimi tematskimi posvetovanji tudi strokovni posvet o vzgojno-izobraževalni funkciji igre in igrače v osnovni šoli.

Posvet so vodili strokovnjaki: mag. Ljubica Marjanovič-Umek, prof. Dora Gobec in mag. Janez Ferbar. Udeležili so se ga predvsem učitelji, ki delajo z učenci v prostem času v oddelkih podaljšanega bivanja in v celodnevni šoli.

Posvet je bil organiziran v skladu z nalogami pri preobrazbi osnovne šole in pomeni nov korak k razumevanju otrokovih potreb in značilnosti v njegovem razvoju ob vstopu v šolo in v nadaljnjih letih. Namen posveta je bil prikazati, zakaj sta tudi šolarju potrebna igra in igrača, ob tem pa demonstrirati nekatere igrače, ki so sedaj na trgu šolam na voljo. Prav tako pa tudi staršem.

Mag. Ljubica Marjanovič-Umek je obdelala problematiko otrokove igre v nižjih razredih osnovne šole iz psihološkega in pedagoškega vidika. Prikazala je, da otrok ob vstopu v šolo ne preraste igre in igrače, ki jih je imel doslej, le igra se z njimi nekoliko drugače. Šolar postaja realist, zato naj bi bile igrače podobne stvarnim predmetom. Še vedno potrebuje ljubkvalne igrače za domišljjsko igro, gradbene materiale za ustvarjalno igro, družabne igre z določenimi vsebinami za razvedrilo in zabavo, sestavljanke, pripomočke za razgibalne igre in kasneje že zahtevnejše tehnične igrače za funkcionalne igre.

Poročevalka je poudarila, da tudi igra in igrače oblikujeta otrokovo osebnost. Ob tem se urijo umske sposobnosti: zaznavanje, domišljija, sposobnost za kombiniranje, iskanje in odkrivanje različnih možnosti in

ustvarjalnost. Pobujajo se različna čustva in sporočajo napečnosti. Ob skupinskih igrah se oblikujejo socialne in moralne ter delovne navade, urijo ročne spretnosti in telesne zmogljivosti. Igra nudi idealen način za tekmovanje med učenci. Ob tem se navajajo dobivati in zmagovati, pa tudi izgubljati in častno prenašati neuspeh.

Pravilno izbrana igra in igrača sta za šolskega otroka vzgojno in terapevtsko sredstvo.

Avtorja igrač prof. Dora Gobec in mag. Janez Ferbar sta prikazala didaktične igrače, obrazložila smotre, uporabnost, možnosti za ustvarjanje in razvijanje logičnega mišljenja v matematiki in naravoslovju. Pri praktičnih vajah so udeleženci spoznali, da daje igrača Možiček koptiljaček otroku neštete spodbude za spontano igro: barvanje, oblačenje, postavljanje v različne položaje in vloge; pri igrači Barva k barvi učenec kombinira po določenih pravilih barve in oblike. Igrača Tangram razvija otrokovo domiselnost in predstavljivost, ko iz geometrično preprostih delov sestavlja množico različnih likov.

Igre Na en, dva, tri so miselne in tekmovne narave. Z njimi se igrajo lahko učenci od sedmega leta dalje in tudi odrasli. Zahteva pa ostro opazovanje krogcev in ploščic, kombiniranje in hitro računanje na pamet. Če pa to komu še ne gre, pravi avtor, se bo ob tej igri naučil, da sam ne bo vedel, kdaj, ker ga bo igra potegnila za seboj.

Igre v zbirki Hamurabi so namenjene miselnemu razvoju otrok različne starosti in odraslim. To so slikovne uganke: razvrščanje, urejanje, prirejanje, nizanje in igre z razsodnikom »hamurabijem«. Vse te igrače so bile tudi razstavljene v paviljonu Državne založbe Slovenije na razstavi. Igrače je ta založba tudi založila. Pred izidom sta pa

še dve didaktični igrači, in to Ali veš — za spoznavanje pojmov predšolskega otroka ter Črke in besede — kot priprava otroka na branje in pisanje.

Tako smo dobili na trg nekaj igrač za šolarja. Dolga leta smo jih pogrešali, od tedaj, ko je presahnil uvoz. Ker ni bilo povpraševanja po njih, jih tudi niso izdelovali.

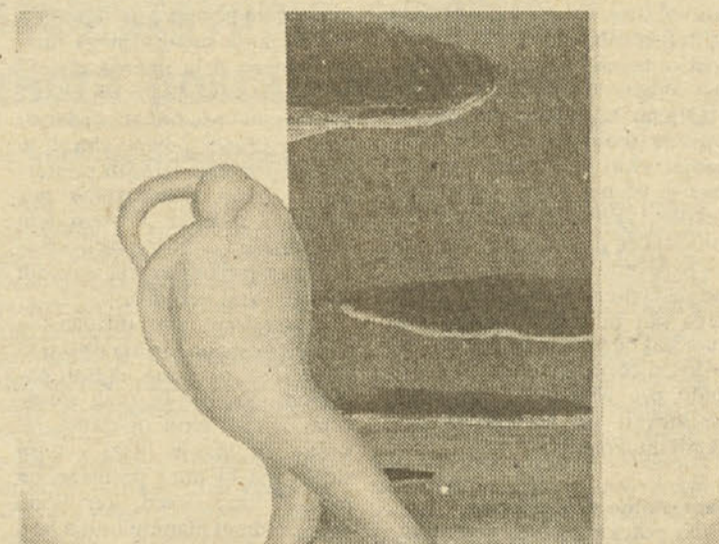
V razpravi o vzgojno-izobraževalnem pomenu igrač so udeleženci nakazali tudi nekatera strokovna vprašanja: ali naj prepuščamo otroka, da se igra spontano, po lastnih zamislih in interesu, ali naj opremljamo sestavljanke in druge igre z navodili, skicami, slikami, vzorci? Kje je razmejitev med igro in tehnično vzgojo? Nadalje: ali naj otroke pri telesnovzgojnih in skupinskih igrah vodimo, usmerjamo in jim organiziramo igro, ko izčrpajo svoje zamisli? Ali ni to potem že telesna vzgoja? Kako je z didaktično igračo, kjer je postavljen določen smoter in so dana na-

tančna navodila? Ali je to še igra ali pa je že neka vrsta učenja?

O teh problemih bo treba še veliko razpravljati in vprašanja razčistiti.

Udeleženci posveta so posebej poudarjali, kako pomembna je igra za otroke, ki prebijejo pretežni del dneva v šoli, od zgodnjih jutranjih do sredine popoldanskih ur. Igranje jih sprošča telesne in duševne napetosti, ki jo povzročata šolsko okolje in red, jih razbremenjuje in blaži utrujenost. Ob tem so sprožili pereče vprašanje, od kod dobiti denar za nakup igrač. Morda bi ga nekaj dobili z zbiranjem odpadnega gradiva, zaslužili z delovnimi akcijami zunaj šole v organizacijah združenega dela, kako igračo bi prinesli tudi od doma.

Posvet je uspel s tem, da smo igro in igračo, do katere ima tudi šolski otrok pravico, vpeljali v šolski prostor in program kot vzgojno-izobraževalno sredstvo. **TONČKA METELKO**

Jedd Garet: Strah pred naravo, akril na temo Izgubljeni in najdeni paradizi

Novi ovitki zvezkov bodo učitelju pomagali, učenca pa vzgajali

Trdovratni založniki zvezkov so končno popustili; ali boljše, eden izmed njih — mariborski Večer.

Nekajletno prizadevanje Zavoda SR Slovenije za šolstvo, da bi tudi ovitke zvezkov izrabili za kaj pametnejšega kot za reklamo kavbojk, raznih tapet in za reklamo teniških silhuet, tujih športnikov, je poplačano s poskusom, ki se ga lahko vesele tako učitelji kot učenci. V pro-

daji bodo novi zvezki z drugačnimi ovitki.

Zdaj pa k zvezkom. Za leto 1985/86 je Večer opremil štiri zvezke s posebnimi ovitki, s katerimi bistveno spreminja ustaljeno opremo jugoslovanskih zvezkov. Ovitki na treh zvezkih so posvečeni varstvu narave, eden pa prometu. Tiskani bodo v veliki (A4) in v manjši (A5) izvedbi. Opremo so pripravili: Marjanca Jemec-Božič

(svobodna likovna umetnica), Božo Kos (urednik Cicibana) in Marko Kmecl (uslužbenec Inštituta za gozdno in lesno gospodarstvo).

Ustvarjalce je pri oblikovanju ovitkov vodila misel, da je tudi zunanja podoba zvezkov lahko vzgojna in ima didaktično vrednost. Zato so gozdarji izbrali tri najbolj aktualne teme o gozdu. Aktualnost je bila izbrana glede na starost in znanje glavnih »porabnikov«, to pa so učenci osnovne šole.

Prva tema na ovitkih predstavlja uravnoteženo, bogato, pestro in dragoceno slovensko krajino z značilno prevladujočo gozdnato podobo, ki daje tudi dom številnim in raznovrstnim živalim. Privlačna ilustracija Marjanca Jemec-Božičeve je razdeljena na dva dela (dve platnici), ki prikazujejo isto krajino poleti in pozimi. Učitelj ima torej že na ovitku temo, ki daje možnost za obravnavo pokrajine in njenih prebivalcev v različnih letnih časih.

Vzgojno jedro drugega zvezka je skrb za obnovu gozda in varovanje. Gozd se sicer sam obnavlja (naravno), toda večjih je to zelo težko in dolgotrajno, takrat je obnova s pogodovanjem hitrejša in boljše. Prav učenci so v Sloveniji tradicionalno (več kot 60 let) najmožnejši pristojevalci pogodovalci. Gozdarji imajo kot priznanje za pridne pogodovalce pripravljene lepe značke; bronaste za enkratno, srebrne za dvakratno in zlate za trikratno in večkratno sodelovanje pri pogodovanju. Ta značka je na ovitku posebej prikazana in poudarjena.

Tretji zvezek je opremljen s podobami iz zelo znanega GOZDNEGA BONTONA, ki ga je pred leti izdal Gozdarski vestnik in ki ga poznajo na mnogih slovenskih šolah. To so karikature Boža Kosa; te opozarjajo, učijo ali pa se posmehujejo ti-

delo
šola

Za razvijanje otrokov ustvarjalnosti

Otrok naj bi dobil vpogled v različna področja umetnosti in dojel umetnost kot celoto; ob tem spoznavanju naj bi razvijal tudi svoje ustvarjalne sposobnosti, hkrati pa se seznanjal s temeljnimi sestavinami kulture in estetske vzgoje. To so bile izhodiščne zamisli avtorjev, ki so pripravili didaktični komplet celotne estetske vzgoje; komplet je uporaben za delo v prvem in drugem razredu osnovne šole. Državna založba Slovenije in Pedagoški inštitut sta pripravila komplet na podlagi strokovnih dognanj, nastalih ob večletnem raziskovalnem delu na področju estetske vzgoje za osnovno šolo. Pri pripravi kompleta so sestavljali upoštevali Program življenja in dela osnovne šole, zato poskuša didaktični komplet prispevati k preobrazbi osnovne šole, kot je začetna v tem programu. Komplet je zasnovan tako, da se med seboj povezujejo različna področja estetske vzgoje; šele tako povezana vzgoja (kot umetnostno, kulturno in estetsko področje) naj bi otroku omogočila razumevanje umetnosti kot celote. Komplet obsega osem področij: filmsko, glasbeno, gledališko, knjižno, likovno, lutkovno in plesno področje ter področje celotne estetske vzgoje. Tako obsežen, opremljen s pripomočki, spodbudami za umetnostno delovanje

s številnimi didaktičnimi igrami, fotografijami, diapuzi, glasbenimi kasetami, balonkami, dorisovankami ipd., naša nekaj novega za učiteljeve učence; odpira nove možnosti spodbuja k estetskemu doživljanju umetniških del in k ustvarjanju. Če bo didaktični komplet prinašal takšne spodbude — verjanje na 23 šolah je to pot — potem bo izpolnjena tista stavina učinkovite estetske vzgoje, ki skuša razvijati pred otrokovo ustvarjalnost in oblikovati celotno osebnost.

Tako zasnovani program omogoča tudi učitelju za večje delo z učenci, v sproščeni okolju se oblikujejo pristnosti, učitelju pa odpira možnost za dopolnjevanje, povezovanje, izboljševanje vzgojnega Skupina strokovnjakov, ki je delala komplet je v programski listni estetske vzgoje pripravila 83 metodičnih priprav za uspešno izvajanje programa, te priprav vepa je mogoče dopolniti glede na izkušnje, pridobljene v praktičnem delu.

Didaktični komplet CEVETOREJ pripravljen — za zvezke bodo lahko z njim pomagali najmlajši osnovnošolci; naj pa že drugi del — nadaljevanje prvega didaktičnega kompleta. **V. K.**

Pot skozi prve črke

Ilustrirane knjižnice iz zbirke Čebela iz leta v leto dopolnjuje nove izdaje; v vsem tem času se je tako oblikovala zbirka s precejšnjo tradicijo, obenem pa se je — glede na njeno vlogo in namen — tudi jasneje izoblikoval njen knjižni program. Te knjižnice spoznavajo otroka s kakovostnim domačim in tujim leposlovjem, uveljavile pa so se predvsem kot dopolnilo k šolskemu branju v prvih dveh razredih osnovne šole.

Med prvimi šestimi knjižnicami, ki so izšle v letošnjem programu, so tri izmed njih natisnjene v verzalkah. Po tisku sočede so torej namenjene začetnikom, vendar se po vsebinski zahtevnosti skoraj ne ločijo od drugih treh knjižnic, ki so očitno namenjene otrokom, že nekoliko vajenim branja.

Knjižnica PETELIN IN SONCE je makedonska ljudska pravljica, ki posega v pradavnino. Pripoveduje o živalih, ki bi soncu rade storile kaj posebno dobrega, pa ga s svojimi domisleki tako razžalostijo, da utone v morju. To je tudi pripoved o petelinovi zvijačni domislji, s katero sonce spet prikljče nazaj, a le čez dan; proti večeru se spet vrne v morje in zjutraj vziđe iz njega. Ne le pravljica vsebina, tudi besedilo je natisnjeno tako, da uvršča knjižnico med začetna bralna besedila, k branju pa pritegnejo tudi barvne ilustracije, ki so delo Jane Vizjak.

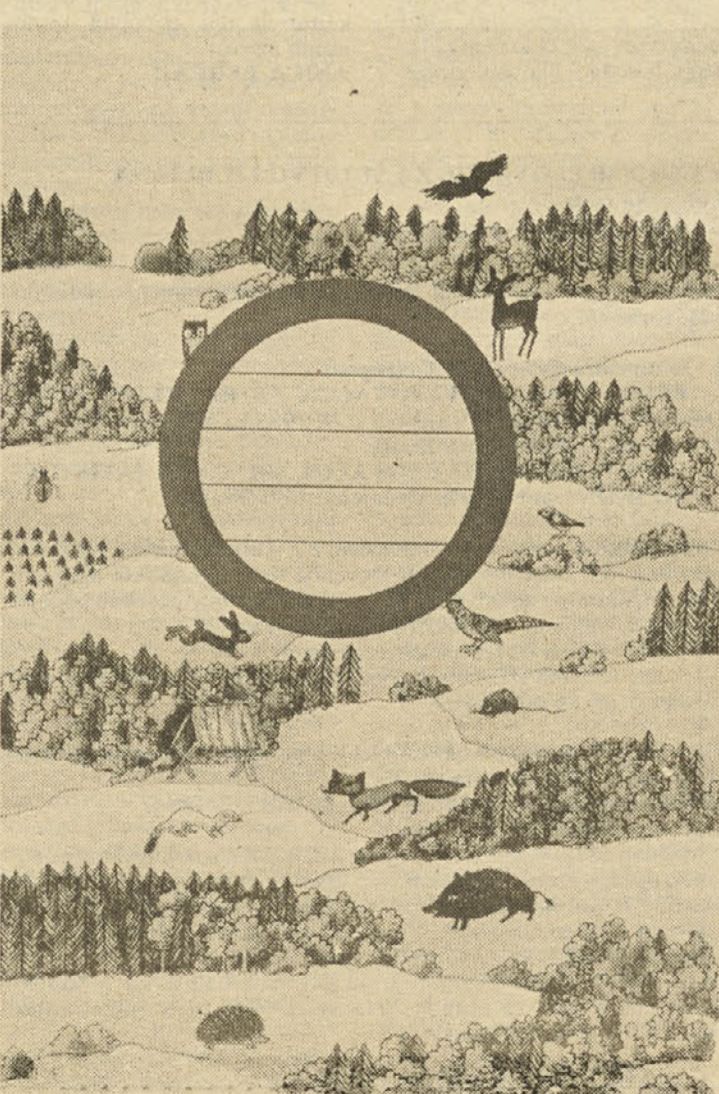
Ena od letošnjih knjižnic iz zbirke je naslovljena KDO LETI NAJVIŠE. V njej je izmed številnih Ezopovih basni zbranih deset kratkih, znanih basni, dodatek h knjižnici pa na kratko označuje pisca in njegovo delo. Tudi to besedilo je natisnjeno v verzalkah in opremljeno z barvnimi ilustracijami. **V. K.**

Prav veselo in prijetno neprisljeno spoznava otroke s poezijo knjižnica JOŽEK IMA HISO. V njej so izbrane otroške pesmi Iga Grudna. Med pisanimi, nazorno predmetnimi ilustracijami Marjanca Jemec-Božičeve so raztresene izrazite zvočne igrive, lahke, ritmne pesmice.

Kitajske živalske pravljice LAHKOVERNI SRNJACEK zbirajo v marsikdaj precej krutih zgodbicah, ki se spletojo med človekom in živaljo ali pa med živalmi in imajo celo naravo basni, globoke nauke in spoznanja. Besedilo je natisnjeno v malih črkah, a branje še vedno olajšujejo razmeroma veliko tiskane črke.

Pestro branje so tudi kratke zgodbe iz ŠOLE ZA VELIKE, ki ne izkazujejo le avtoričine domiselnosti, marveč tudi smisel za humor. Zgodbe — kot da so same del otroške fantazije, sveta, v katerem dobijo običajni predmeti drugačne razsežnosti in vrednosti. Iz te drugačne perspektive izhaja tudi posebna logika otroškega sveta. Nasproti vsakdanjemu redu in syetu stoji narobe svet s svojimi domisljami: vse v tem svetu je igra. Besedilo teh kratkih pripovedi je napisala Mirjana Stefanović, ilustracije pa so delo Matjaža Schmidta.

Pisce pravljice pripovedi O MODREM KMETU je Boleslaw M. Dlugoszewski. Knjižnica pripoveduje o kmetu, ki z zvijačo užene svojo klepetavo ženo, saj bi ga s svojo jezikavostjo skoraj pogubila; z domiselnostjo si reši bogastvo, njegova žena pa postane resna in modra. Besedilo je namenjeno otroku, že nekoliko uvedenemu v branje, izpopolnjujejo pa ga črna-bele ilustracije Marjete Cvetko. **V. K.**

Likovna dela učencev iz Kamnice v Cankarjevem domu

Cprav dosega slovenska likovna pedagogika v pedagoškem delu nekaterih posameznih likovnih pedagogov visoko strokovno raven, v množici ljubljanskih razstavišč ni stalnega prostora na katerem bi prikazali otroško ustvarjalnost. Niti za dan mladosti ali ob novem letu naše glavno mesto ne doživlja razstave otroških likovnih del. To, kar ustvarjajo naši otroci po šolah in v drugih likovno vrednega, ostaja povečini skrito za šolskimi stenami, zato izgublja svojo vzgojno vrednost. Vendar se je po mnogih letih takšne prakse v zadnjem času le nekaj premaknilo.

Potem ko so bila v Cankarjevem domu v Ljubljani dvakrat podeljena priznanja slovenskim otrokom z mednarodnega tekmovanja SICC v Indiji, je bilo dočeno, da izbrani likovni pedagogi, tisti, ki dosegajo najvišje uspehe na tekmovanjih v otroški ustvarjalnosti, lahko razstavljajo svoja dela v drugem predverju Cankarjevega doma likovna dela svojih učencev; to bi bila dekorativna prostora. Zato o teh razstavah ni poročil niti v dnevnem tisku niti v programih dejavnosti Cankarjevega doma. Dosele so bila v tem prostoru razstavljena likovna dela učencev Tonke Kovač in Stane Pibernik. Kot prva je razstavljala Šarlota Kovač, ki poučuje v Kamnici pri Mariboru v osnovni šoli Lackovega odreda.

Razstava otrok iz Kamnice je bila odprta marca in aprila. Izbor razstavljenih del je bil likovno pretehtan in zelo strog, saj je bilo mogoče razstaviti le malo del v primerjavi z množico vsega, kar otroci dan nastaja v razredih. Razstavljenih je bilo 25 linorezov v dvoobarvnem tisku s sorodno figurativno motiviko. Linorez je ena najtežjih likovnih tehnik, kar jih najpogosteje učenci v osnovni šoli. Za obdelavo površine linoleja je potrebna močnejša roka z nekaj ročne spretnosti in natančnosti. Rezanja je letevamo tudi z vedno večjo odgovornostjo do staršev, ker je material čedalje dražji in ga je težko dobiti. Kar otrok zareže, je rezano in se ne da popraviti. Za likovno sprejemljivo rešitev je potrebno otrokovo likovno predvidevanje o tem, kakšna bo površina, ki jo obdeluje, ko bo odšlincena. To so težave, ki jih šestoseleci premaga tako lahko.

Linoreze učencev Šarlote Kovač pa odlikujejo svež prijem,

uravnoveženost belih, črnih in sivih površin in upoštevanje zakonitosti visokega tiska in izredno čisti odtisi. Otroci so rezali neovirano, sproščeno in s tem ustvarili sveže oblike, ki so značilno otroške. Trud pedagoga je ostal skrit; to kaže občutljivost za pravo mero pri vodenju otroškega ustvarjanja. Lepo, čisto odtisnjeni dvoobarvni tiski so še posebej doseg, saj so barvni tiski v naših osnovnih šolah še vedno izjema. Za take tiske sta bili šola iz Kamnice in tovarišica Šarlota Kovač nagradi na X. republiški razstavi v Šoštanj. Razstava v Cankarjevem domu pa je bila prav zaradi tega elitna razstava slovenske otroške grafike.

Likovno pedagoško delo Šarlote Kovač sega v čas pokojnega profesorja Maksa Kavčiča, ki je postal k njej na prakso prve študente Pedagoške akademije v Mariboru. Mnogo mladih učiteljev je pri njej nabiralo svoje prve izkušnje. Takrat je tudi začela sodelovati na natečajih otroških likovnih del: najprej v bližnjem okolju z voščilnicami, s plakati, na tekmovanjih pri banki, nato na republiških razstavah na Pedagoški akademiji v Mariboru, v Šoštanju, v Žalcu. Učenci so prejeli več denarnih nagrad in kolektivnih izletov z vlakom od Železniskega gospodarstva iz Ljubljane. Priznanja in diplome so prihajale z jugoslovanskih razstav otroške grafike iz Kostanjevice na Krki, Jugoslovanskih pionirskih iger, od Naše besede iz Kopra, Modre laste iz Zagreba, z jugoslovanskih razstav otroške ustvarjalnosti v Novem Sadu in od drugod. Veliko priznanj so prejeli iz pionirskega mesta Zanjka ob Blatnem jezeru na Madžarskem in s tekmovanja SICC v New Delhiju. Letos so poslali svoja dela tudi v Sovjetsko zvezo in na Poljsko.

S svojim prizadevnim in poštenim delom, s prizadevanji za uveljavitev osnovne šole Lackovega odreda v Kamnici si je Šarlota Kovač ustvarila ugled med likovnimi pedagogi; to je dokazala tudi razstava v Cankarjevem domu. Škoda, da ni bilo organiziranih ogledov in pogovorov. Tako je ostala ta prireditev, kakor že veliko razstav otroških likovnih del pri nas, neizrabljena za prenašanje izkušnje in znanja mlajšim ali manj izkušenim učiteljem.

Ali bo kdo poskrbel, da se taka brezbriznost ne bo ponavljala?
JOLANDA PIBERNIK

Zanimiva diplomatska razstava

Novi, sodobno urejeni prostori Pedagoške akademije v Mariboru omogočajo, da se javnosti poleg že uveljavljenih umetnikov predstavijo tudi doslej neznani, obetavni likovni ustvarjalci. Studenti oddelka za likovno vzgojo morajo izpolniti pogoj in imeti javno razstavo — za to imajo ugodno priložnost kar v matični ustanovi.

Razstave so močno raznolične: nekatere kažejo predvsem na pridobljeno znanje in tehniko ter dokazujejo, da bo prihodnji likovni pedagog lahko svoje delo strokovno opravljal; druge pa opozarjajo na diplomantovo izvirnost in umetniškost.

Take odlike kažejo slike študenta Draga Ačka — s svojimi deli je napolnil ves osrednji razstavni prostor in še hodnik, ki vodi v knjižnico. Razstava zbuja posebno pozornost, kajti likovna iskanja, ki vejejo s slik, nakazujejo, da je postavil podobe na ogled ustvarjalec, ki je kljub mladosti že dokaj oblikovana umetniška osebnost. Slike presenečajo z izvirnostjo in drugačnostjo.

Na risbah, lesorezih, monotipijah, temperah in slikah z drugimi tehnikami je opaziti ustvarjalcevo

poglavitno usmerjenost — pesimizem. Videti je, da Drago Ačko sicer obvlada barve, toda za pazoritev črnogleda usmeritve uporablja predvsem črno in belo. Na papir je ujel trpljenje v vseh mogočih odtinkih: portreti kažejo razbolelost in unik pred svetom, ljudje so spremenjeni v lobanje, kosti, tkivo in mišice; veliko podob preveva smrt. Tu in tam je marsikaj zabrisano, še pokrajine so nekako odmaknjene, daleč in brez možnosti pobega v naravo. Kot da bi se ustvarjalec hotel za trenutek umiriti, upodobi tudi nekaj ornamentov, toda že v naslednjem trenutku znova opozori na videnje človeka, ki je že skusil temačajne plati življenja. Morebiti bi mladost morala videti predvsem svetlobo, vendar vse življenjske poti pač ne vodijo v isto smer — tja jih ni mogoče kar tako speljati in se izogniti čerem prezgodnjih razočaranj. Najbrž bomo morali v naši družbi napeti vse sile, da se razočaranja mladih ljudi ne bodo tako kopičila.

Slike mladega Draga Ačka so iskrene, izrazno bogate in zanimive.

MARIJA ŠVAJNCER

Stojan Batič: Spomenik revolucije v občini Zagorje ob Savi. (Fotografije iz pesniške zbirke Rdeči oblaki)

MOZAIK

Najlepše kamne sem izbiral in jih sestavljal v mozaik, med že izbranimi odbiral in sproti izpreminjal lik.

In zdaj stojim pred mozaikom, vse, kar sem mogel, vanj sem dal, pred njim stojim in se sprašujem, če kamne prave sem izbral.

ZARJAVELA MEDALJA

Medaljo vzel sem iz predala, oči sem zanjo svoje dal, da je rjasta postala, sem s prsti svojimi zaznal.

Očistil rjo bom z medalje, nekdanji lesk bo viden spet, in skrajšal zrelosti razdalje do smelih časov mladih let.

SLEPILO

Sodnik je čas, ki ga živiš, dejanja tvoja so porota, kadar sodbo izgubiš, pravno vse je zmota.

Iz pravkar izdane pesniške zbirke **Rdeči oblaki**. Napisal jo je **Franci Lakovič**, prosvetni delavec iz Zagorja ob Savi, založila pa Kulturna skupnost občine Zagorje ob Savi.

kultura

Izbira odgovora

Navadno v vsakdanjem življenju brez posebnih zadreg kličemo ljudi tako, kot so nas naučili: *mama, ata, teta Ivanka, stric Lojze, Nataša, Aleš, tovarišica Marjanca, tovariš Igor, gospa, gospod itd.*

Neprijetno pa je, kadar kdo z odgovorom ni zadovoljen. Fantek pokliče nekoga *gospod Martinc*, kot je slišal, da ga kličejo drugi, ta pa se razjezi: *Kakšen gospod Martinc sem zate! Jaz sem stric Janez*. Tako spoznava, da sorodnike kličemo drugače kot neznance. Na kmetih pa tudi neznani ženci ni primerno reči *gospa* ali *tovarišica*. Vajena je, da jo kličejo *teta* ali *mamica* tudi ljudje, s katerimi ni v sorodu. Učenec v srednji šoli reče profesorici *tovarišica*, kot je bil vajen ogovarjati vzgojiteljico v vrtcu ali učiteljico v osnovni šoli, ta pa se namrdne: *Tovariš, ali sva midva krave skupaj pasla?* Tako opozori mladega človeka, da ima fakulteto in ji zato pritiče naziv *tovarišica profesorica*. Včasih se razvije pravi boj: fakultetno izobraženi učitelj je stalno na preži, kako ga kdo ogovarja, učenci pa nalašč opuščajo počastitev s strokovnim naslovom. Če je profesorica ali profesor vztrajen pri svoji zahtevi in povrh še uči težak učni predmet, morajo učenci seveda popustiti. Tudi če kakšnemu tujemu turistu rečemo *tovariš*, ni prav.

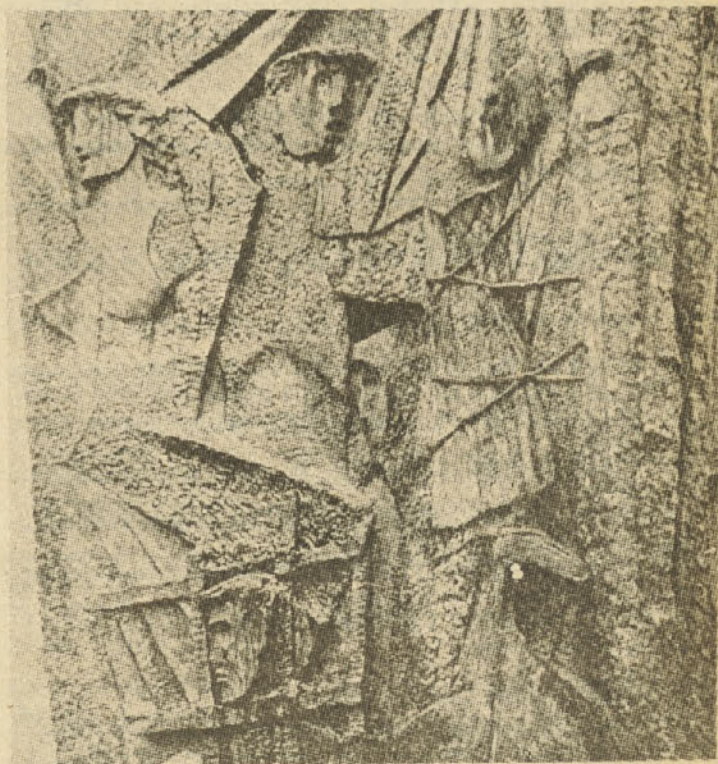
Ogovor *tovariš* velja predvsem med enakimi ljudmi. Kot je znano, je prvotno nastal med partizani, ki so skupno prenašali breme boja proti okupatorju, po osvoboditvi pa se je razširil tudi v urade, šole, tovarne in drugam. Tujci seveda niso vključeni v naše tovariševanje, zato jih ponavadi ogovarjamo z *gospod*. Tudi človeku, ki se ne počuti povezan z našim družbenim razvojem, ni treba vsiljevati vzdevek *tovariš*.

Doživimo tudi, da človeka ogovarjajo imenitnejše, kot je vajen. Še pred leti so profesorji v nižji gimnaziji dvanaestletne dijake klicali po priimkih namesto imenih in jih vikali namesto tikali: *Novak, ali ste pripravili šesto lekcijo?* To je bil nekakšen začetek vključevanja v višji sloj. Sedaj je ta navada menda že izginila. Tudi trgovci so pogosto radodarni s počastitvami. Prodajalci povrtin na ljubljanskem trgu vpijejo za strankami: *Šefe, kupi papriku!* Pri ogovorjenem vzdevek *šef*, ko vendar ni šef, in tikanje, ki si ga dovoljuje neznan človek, zbuja nelagodno občutek. No, če je paprika poceni in prodajalec prisrčen, kupec s tem za nas čudnim načinom ogovarjanja pač potrpi.

Poleg domačnosti ali uradnosti, poudarjanja enakosti ali kazanja počastitve se v izbiri odgovora kaže tudi čustven odnos med ljudmi v pogovoru. Samo primerjajmo: *očka — foter, mamica — mat, Marica — Mara, Marko — Mare, ljubica — trapa, miška — koza, dragec — hudčič frdamani!* Dostikrat se reče očetu v obraz *očka*, za hrbtom pa *foter*. Očetje navadno zato niso užaljeni, saj to bolj kaže na odraščanje njihovih otrok kot pa na nesramnost. Včasih v pogovoru kar vrejo ljubkovalnice: *miška, ljubica, ljubezen moja, srce*. Zunanji opazovalec ljudem, ki se tako pogovarjajo, kar zavida, da se tako razumejo. Seveda pri tem navadno ne gre za izpovedovanje ljubezenskih čustev, ampak za izražanje dobre volje in poigravanje z besedami. Drugič pa nas iznenadi trda zmerljivka: *tepec, osu, krava pijana, prašič umazani*. To gotovo ni olikano, ampak včasih človek pač da duška svoji nejevolji. Pri uporabi teh žaljivih besed ne smemo izkoriščati svoje starostne prednosti ali službenega položaja. Če komu rečeš *kozo*, mora imeti tudi on pravico odgovoriti: *Ti si pa osu*. To načelo veže tudi učitelja, zato mora govoriti z učenci drugače, kot oni govorijo med seboj. Učenci se med seboj lahko obkladajo z *buteljni*, učitelj pa jim tega ne sme reči.

Poiskali smo neka izhodišča za opazovanje ogovarjanja in razmišljanje o njem. Odprite ušesa za to, kako se kličejo med seboj ljudje v vašem okolju, in zboljšajte svoje ogovorne navade. Skušajte si zapomniti čim več ljudi iz svoje okolice po njihovih imenih. Trudite se, da si boste z ustreznim ogovarjanjem neznance spreminjali v prijatelje.

FRANCE ŽAGAR

Detajl Batičevega spomenika v Občini Zagorje ob Savi. (Fotografija iz pesniške zbirke Rdeči oblaki)

Srečanje značkarjev s Slavkom Preglom

Po deževni nedelji nas je razveselil prijeten, umit ponedeljek, ki smo ga na celodnevni škofijijski osnovni šoli tako težko in nestrpno pričakovali.

Večnamenski prostor je bil prejčen za slovesnost ob podelitvi Kosovelovih bralnih značk in pohval. Med učenci je vrvelo. Kakšen neki bo naš gost Slavko Pregl?

Srečanje je bilo sproščeno, prisrčno, polno humorja in prijetne domačnosti. Pisatelj je spremenil poslušalce v sproščene pogovornike.

Za začetek je orisal svojo pisateljsko pot. Poudaril, da je že v osnovni šoli rad pisal spise; za to je navduševala mama. Zaupal nam je, da še zmeraj zelo rad piše, najboljšo knjigo pa še ni napisal. Z nadaljevanjem Geniji in genijalci ni začoveljen. In tako naprej — od zanimivih, resnih pa do šegavih dogodivščin.

Učenci dramskega krožka so mu uprizorili igrico Meseci na konferenci, ki so jo sestavili prav za to priložnost.

Sledil je najznamenitvejši trenutek: podeljevanje bralnih značk in pohval. Letos je tekmovalo za bralne značke kar veliko učencev. Izmed vseh šolarjev od prvega do osmega razreda (257) jih je opravilo naloge za bralno značko 208.

Značkarji so ponosno prejeli pohvale, spomin na srečanje s humoristom in pisateljem Slavkom Preglom pa bo ostal nepozaben. Otroci imajo radi sproščeno, vedrino, humor, Slavko Pregl pa je bil gost — kot nalašč zanje. Razšli smo se z ugotovitvijo, da veder človeku prinaša vedrino, ta pa daje človeku polet in voljo do dela. Prav to pa potrebujemo vsi, ne le otroci, posebno pri šolskem delu.

RUŽA PEČARIČ

REDNI RAZPISI

del in nalog vzgojiteljev, učiteljev in drugih strokovnih delavcev v vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih organizacijah

NAKNADNE RAZPISE BOMO OBJAVILI 3. IN 24. JUNIJA T. L.

Vzgojno-izobraževalne in vzgojno-varstvene organizacije prosimo, da nam pošljejo razpise vsaj teden dni pred navedenimi datumi, da jih bomo lahko pravočasno oddali v tisk.

Posamezne redne razpise lahko še objavimo.
Če imate posebne želje nas pokličite, pa se bomo dogovorili!
Naš telefon: (061) 315-585.

Svet CENTRA SREDNJEGA USMERJENEGA IZOBRAŽEVANJA JESENICE

razpisuje prosta dela in naloge

1. UČITELJA TELESNE VZGOJE
2. DVEH UČITELJEV ZGODOVINE
3. UČITELJA ANGLEŠKEGA JEZIKA
4. UČITELJA STROJNIH IN METALURŠKIH PREDMETOV

Delovno razmerje od tč. 1 do 4 razpisujemo za nedoločen delovni čas.

5. UČITELJA SLOVENSKEGA JEZIKA
6. UČITELJA MATEMATIKE

Delovno razmerje pod tč. 5 in 6 razpisujemo za določen delovni čas (nadomeščanje delavk, ki bosta na porodniškem dopustu).

7. UČITELJA PRAKTIČNEGA POUKA Z OSNOVNIM POKLICEM ORODNI KLJUČAVNIČAR
8. DVEH UČITELJEV PRAKTIČNEGA POUKA Z OSNOVNIM POKLICEM KLJUČAVNIČAR
9. UČITELJA PRAKTIČNEGA POUKA Z OSNOVNIM POKLICEM STRUGAR

Delovno razmerje od tč. 7 do 9 razpisujemo za nedoločen delovni čas.

Zahtevani pogoji:

- od 1. do 6. točke: kandidati morajo imeti visoko izobrazbo, stopnja VII ustrežne smeri; na razpis pod zap. št. 4 se lahko prijavi diplomirani inženir strojništva ali diplomirani inženir metalurgije;
- od 7. do 9. točke: kandidati morajo imeti končano višjo izobrazbo, stopnja VI in osnovni poklic, ki je naveden pod posamezno točko.

Začetek dela 1. 9. 1985.

Prijavite se v 15 dneh na naslov: Svet Centra srednjega usmerjenega izobraževanja Jesenice, Cesta bratov Rupar 2, Jesenice. Kandidati bodo obveščeni o izbiri v 15 dneh po sprejemu sklepa Sveta Centra.

Komisija za delovna razmerja OSNOVNE ŠOLE JOŽETA KRAJCA RAKEK

razpisuje prosta dela in naloge

- UČITELJA ZGODOVINE IN ZEMLJEPISA za določen čas s polnim delovnim časom (nadomeščanje delavke, ki bo na porodniškem dopustu).

Začetek dela: 1. 9. 1985

Kandidati morajo izpolnjevati te pogoje: imeti morajo končano PA, smer zgodovina in zemljepis in izpolnjevati pogoje 95. in 96. člena Zakona o osnovni šoli. Delavec, ki bo izbran, bo opravljal tudi delo v šolski oziroma pionirski knjižnici.

Prijave z dokazili pošljite v 15 dneh po objavi razpisa. Kandidati bodo obveščeni o izidu razpisa v 15 dneh po končani izbiri.

Zbor delavcev GLASBENE ŠOLE ILIRSKA BISTRICA p.o.

razpisuje prosta dela in naloge

- POSLOVODNEGA ORGANA — RAVNATELJA

Pogoji:

Kandidati morajo imeti višjo ali visoko izobrazbo ustreznega glasbeno-izobraževalnega zavoda, najmanj 5 let delovnih izkušenj na glasbeno-pedagoškem področju in opravljen strokovni izpit ter ustrezati pogojem družbenega dogovora o kadrovske politiki. Delovno razmerje bodo sklenili z novim šolskim letom (1. 9. 1985) za 4 leta.

Kandidati naj pošljejo prijave s pisnimi dokazili o izpolnjevanju pogojev v 15 dneh po objavi razpisa. O izbiri bodo obveščeni pisno v 15 dneh po opravljeni izbiri.

Komisija za delovna razmerja SREDNJE ZDRAVSTVENE ŠOLE JUGA POLAK, MARIBOR

razpisuje dela in naloge:

- UČITELJA FIZIKE za nedoločen čas, s polnim delovnim časom
- UČITELJA FIZIKE za določen čas s polnim delovnim časom
- UČITELJA KEMIJE za nedoločen čas z manj kot polnim delovnim časom
- UČITELJA ZA STM za nedoločen čas, z manj kot polnim delovnim časom
- UČITELJA ZA OBRAMBO IN ZAŠČITO za nedoločen čas, z manj kot polnim delovnim časom
- UČITELJA ZA MEDIC. TERMINOLOGIJU za nedoločen čas z manj kot polnim delovnim časom
- UČITELJA TELESNE VZGOJE za določen čas z manj kot polnim delovnim časom

Pogoj: visoka izobrazba ustrežne smeri

Kandidati naj pošljejo prijave z ustreznimi dokazili v 15 dneh po objavi razpisa na naslov: Srednja zdravstvena šola Juga Polak Maribor, Trg Miloša Zidanška 3.

Kandidate bomo obvestili o izbiri v 15 dneh po izteku objave.

Delovna skupnost GLASBENE ŠOLE SEŽANA

razpisuje dela in naloge

- RAVNATELJA ŠOLE

Kandidati morajo izpolnjevati splošne pogoje in imeti:

- izobrazbo, ki jo zahteva za učitelja Zakon o glasbenih šolah
- opravljen strokovni izpit s področja vzgoje in izobraževanja,
- najmanj pet let delovnih izkušenj v glasbenovzgojnem delu,
- aktiven in pozitiven odnos do tradicij socialistične revolucije, do samoupravljanja in do družbenih interesov
- organizacijske in strokovne sposobnosti, ki so potrebne za uresničevanje nalog in smotrov šole.

Izbran kandidat bo imenovan za 4 leta. Začetek dela: 8. 9. 1985.

Zbor delavcev GLASBENE ŠOLE SEŽANA

razpisuje dela in naloge

- UČITELJA KITARE
- UČITELJA PIHAL (FLAVTA)
- UČITELJA TROBIL

Kandidati morajo izpolnjevati poleg splošnih pogojev še pogoje, ki jih za učitelje zahteva Zakon o glasbenih šolah. Začetek dela: 1. 9. 1985.

Na vsa razpisana dela in naloge se prijavite v 8 dneh po objavi razpisa na naslov: Glasbena šola Sežana, Partizanska 41. V prijavi na razpis za ravnatelja šole napišite »za razpisno komisijo«.

Kandidati bodo obveščeni o izbiri v 30 dneh po končanem razpisu.

Komisija za delovna razmerja OSNOVNE ŠOLE JOŽE HEDŽET ŠAFARSKO, 69240 LJUTOMER

razpisuje prosta dela in naloge

- UČITELJA GLASBENEGA POUKA, PRU
- UČITELJA FIZIKE IN TEHNIČNEGA POUKA, PRU

Dela in naloge razpisujemo za določen čas (od 1. 9. 1985 do 31. 8. 1986) s polnim delovnim časom.

Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili v 8 dneh po objavi razpisa s pripisom: za razpisno komisijo. O izbiri bodo obveščeni v 15 dneh po sklepu sveta šole. Začetek dela je 1. 9. 1985.

GLASBENA ŠOLA KAROL PAHOR PTUJ, Hrvatski trg 3

razpisuje za nedoločen čas s polnim delovnim časom prosta dela in naloge

- DVEH UČITELJEV KLAVIRJA
- UČITELJA KITARE
- UČITELJA KLARINETA
- UČITELJA HARMONIKE, KLAVIRJA IN NOG za oddelek Kidričevo

Na razpis se lahko prijavijo kandidati, ki izpolnjujejo z zakonom določene pogoje za učitelje glasbenih šol.

Prijave sprejemamo 15 dni po objavi razpisa. Kandidate bomo obvestili o izbiri v zakonitem roku.

Komisija za medsebojna delovna razmerja OSNOVNE ŠOLE BREZOVICA PRI LJUBLJANI

razpisuje za nedoločen čas prosta dela in naloge

- UČITELJA TEHNIČNE VZGOJE, PRU, od 1. 9. 1985

Komisija bo v zakonitem roku sprejemala in obravnavala prijave in o izbiri obvestila kandidate. Poskusna doba tri mesece. Osebnih dohodkov po pravilniku. Zelo dobre avtobusne zveze z Ljubljano.

Komisija za delovna razmerja OSNOVNE ŠOLE RIHARDA JAKOPIČA LJUBLJANA, Derčeva 1

razpisuje prosta dela in naloge

- DVEH UČITELJEV FIZIKE IN MATEMATIKE, PRU ALI P
- UČITELJA MATEMATIKE IN FIZIKE, PRU ali P
- UČITELJA SLOVENSKEGA IN SRBOHRVAŠKEGA JEZIKA, PRU ali P
- UČITELJA RAZREDNEGA POUKA, U ali PRU razrednega pouka
- UČITELJA TEHNIČNE VZGOJE — moški, PRU
- ŠEST UČITELJEV za delo v oddelkih podaljšanega bivanja, U ali PRU

Prosta dela in naloge se razpisujejo za nedoločen čas s polnim delovnim časom.

— TREH UČITELJEV za delo v oddelkih podaljšanega bivanja na razredni in predmetni stopnji, za določen čas s 160-urno mesečno obveznostjo, PRU razrednega pouka, slovenskega jezika, angleškega jezika, matematike.

Prijave z dokazili o izobrazbi, navedbo dosedanjih zaposlitev in s kratkim življenjepisom pošljite v 8 dneh po objavi razpisa. Začetek dela 1. septembra 1985. Komisija ne bo obravnavala prijav brez dokazil.

OSNOVNA ŠOLA FRANA ALBREHTA KAMNIK

razpisuje prosta dela in naloge

- VEČ UČITELJEV RAZREDNEGA POUKA za delo v oddelkih podaljšanega bivanja, za določen čas (za šolsko leto 1985, 86) polnim delovnim časom, U ali PRU
- DVEH UČITELJEV RAZREDNEGA POUKA za podružnico Mekinje, za nedoločen čas s polnim delovnim časom, U ali PRU
- UČITELJA GLASBENEGA POUKA za nedoločen čas s polnim delovnim časom, PRU ali P
- UČITELJA LIKOVNEGA IN TEHNIČNEGA POUKA, za nedoločen čas s polnim delovnim časom, PRU ali P
- UČITELJA TEHNIČNEGA POUKA, za nedoločen čas s polnim delovnim časom, PRU ali P

Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o zahtevani izobrazbi (študentje absolventi potrdilo o opravljenih izpitih) v 15 dneh po objavi razpisa tajništvu šole.

Komisija ne bo obravnavala nepopolnih vlog.

Komisija za medsebojna delovna razmerja OSNOVNE ŠOLE LJUBO ŠERCER, IG

razpisuje prosta dela in naloge

- UČITELJA TEHNIČNE IN LIKOVNE VZGOJE, za nedoločen čas s polnim delovnim časom
- UČITELJA LIKOVNE VZGOJE, za nedoločen čas s polnim delovnim časom
- UČITELJA TELESNE VZGOJE (MOŠKI), za nedoločen čas s polnim delovnim časom
- UČITELJA ANGLEŠKEGA JEZIKA IN ZEMLJEPISA, za določen čas s polnim delovnim časom
- UČITELJA FIZIKE za 8 ur na teden, za določen čas.

Pogoji: končana PA s strokovnim izpitom. Stanovanj ni. Dobre avtobusne zveze z Ljubljano.

Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev pošljite v 15 dneh po objavi razpisa Komisiji za medsebojna delovna razmerja pri Osnovni šoli Ljubo Šercer, Ig. Komisija ne bo obravnavala nepopolnih prijav. Kandidati bodo obveščeni o izbiri v 20 dneh po izteku roka za prijavo.

ZAVOD ZA IZOBRAŽEVANJE IN KULTURO LITIJA, Parmova 9 GLASBENA ŠOLA LITJA

razpisuje naslednje naloge in opravila

- za nedoločen čas s polnim delovnim časom:
- PREDMETNEGA UČITELJA KLAVIRJA
- PREDMETNEGA UČITELJA HARMONIKE
- PREDMETNEGA UČITELJA NAUKA O GLASBI
- PREDMETNEGA UČITELJA TROBIL

- za določen čas s skrajšanim delovnim časom:
- PREDMETNEGA UČITELJA FLAVTE
- PREDMETNEGA UČITELJA BALETA
- PREDMETNEGA UČITELJA KLARINETA

Pogoji:

Na razpis se lahko javijo kandidati, ki izpolnjujejo pogoje po Zakonu o glasbenih šolah. Stanovanja ni. Dobre prometne zveze z Ljubljano. Prijave s potrdili pošljite na Zavod za izobraževanje in kulturo Litija, Parmova 9 (tel. št. 061 881-617 ali 881-024).

SVET VZGOJNO-VARSTVENE ORGANIZACIJE POSTOJNA

razpisuje dela in naloge

- VODJE ENOTE Pot na Kremenco 4, Postojna
- VODJE ENOTE Gregorčičev drevored 8, Postojna
- VODJE ENOTE Pot na Orlek 2, Pivka.

Za vodjo vzgojno-varstvene enote je lahko imenovan, kdor: — izpolnjuje splošne z zakonom in družbenim dogovorom o oblikovanju kadrovske politike določene pogoje — je vzgojitelj, pedagog, psiholog, socialni delavec, specialni pedagog ali učitelj, — ima najmanj 3 leta delovnih izkušenj po opravljenem strokovnem izpitu, od tega najmanj 2 leti dela pri vzgoji in varstvu predšolskega otroka — je družbenopolitično aktiven in ima pravičen odnos do samoupravljanja in družbene lastnine — ima organizacijske in strokovne sposobnosti, ki zagotavljajo, bo s svojim delom prispeval k uresničevanju smotrov in nalog VVO.

Kandidati bodo imenovani za 4 leta. Prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev pošljite razpisni komisiji VVO Postojna, Pot na Kremenco 66230 Postojna, v 15 dneh po objavi razpisa. Kandidati bodo obveščeni o izbiri v 30 dneh po poteku razpisa.

Komisija za delovna razmerja VZGOJNO-VARSTVENE ORGANIZACIJE POSTOJNA

razpisuje dela in naloge

- VARUHNJE

Pogoji:

- končana šola za varuhinje
- starost najmanj 18 let
- 3 mesece delovnih izkušenj

Začetek dela 1. 9. 1985. Stanovanj ni. Delo je za nedoločen čas, polni delovni čas.

Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili v 8 dneh od dneva razpisa na naslov:

Vzgojno-varstvena organizacija Postojna, Pot na Kremenco 4, 66230 Postojna. O izbiri bodo obveščeni v 15 dneh.

SREDNJA ZDRAVSTVENA ŠOLA CELJE

razpisuje dela in naloge

- UČITELJA MATEMATIKE IN FIZIKE
- UČITELJA OBRAMBE IN ZAŠČITE TER TELESNE VZGOJE

Dela in naloge razpisujemo za določen čas s polnim delovnim časom. Stanovanj ni. Pise prijave sprejemamo do 5. 6. 1985.

Svet OSNOVNE ŠOLE RADO ROBIČ LIMBUŠ

razpisuje po 97. členu statuta prosta dela in naloge

— **RAVNATELJA ŠOLE**

Začetek dela 1. 9. 1985.

Kandidati za ravnatelja šole morajo izpolnjevati poleg splošnih zakonsko določenih pogojev, še posebne pogoje, določene z 89. in 139. členom Zakona o osnovni šoli.

Dela in naloge razpisujemo za 4 leta. Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izpolnjevanju pogojev v 8 dneh po objavi razpisa na naslov: Osnovna šola Rado Robič Limbuš z oznako »za razpisno komisijo«. O izbiri bodo obveščeni v 30 dneh od izteka roka za prijavo.

Svet SREDNJE DRUŽBOSLOVNO JEZIKOVNE ŠOLE BORIS ZIHERL

popravlja razpis, ki je bil objavljen 29. aprila 1985.

Za nedoločen čas razpisuje dela in naloge

- UČITELJA MATEMATIKE, z manj kot polno delovno obveznostjo (visoka izobrazba)
- UČITELJA TELESNE VZGOJE, s polno delovno obveznostjo (visoka izobrazba)

Svet razpisuje ta dela s trimesečno poskusno dobo. Kandidati naj pošljejo prijave z dokazili o izobrazbi 8 dni po objavi ponovnega razpisa. O izbiri bodo obveščeni v 30 dneh po objavi razpisa.

POPRAVKI RAZPISOV, OBJAVLJENIH V PREJŠNJI ŠTEVILKI PROSVETNEGA DELAVCA

V razpisu OSNOVNE ŠOLE TONE ŠRAJ ALJOŠA NOVA VAS — BLOKE se prva alineja pravilno glasi:

— UČITELJA SRBOHRVAŠKEGA JEZIKA za 2 uri na teden

V razpisu PTT SREDNJEŠOLSKEGA CENTRA LJUBLJANA p. o. LJUBLJANA, Celjska 16 je odveč peta vrsta »OSNOVNE ŠOLE BORISA KIDRIČA LJUBLJANA, Matjaževa 4«.

Izpuščene in zamešane so tudi vrste v razpisu

SREDNJE TEHNIŠKE IN NARAVOSLOVNE ŠOLE POSTOJNA

V prvem delu razpisa s polnim delovnim časom za nedoločen čas so razpisana še dela in naloge

— 4 UČITELJEV STROKOVNO TEORETIČNIH PREDMETOV V KOVINARSTVU IN STROJNIŠTVU — pogoj: dipl. inž. strojništva

V drugem delu razpisa s polnim delovnim časom za določen čas je pravilno besedilo pod tretjo in četrto alinejo:

— UČITELJA STROKOVNO TEORETIČNIH PREDMETOV V EKONOMSKI USMERITVI — pogoj: diplomirani ekonomist

— KNJIŽNIČARJA (nadomeščanje delavke, ki bo na porodniškem dopustu) — pogoj: najmanj višja izobrazba ustrezne smeri (3 mesece poskusno delo)

Za vsa navedena dela in naloge je začetek dela 1. 9. 1985. Prijave z dokazili sprejema tajništvo šole 8 dni po objavi razpisa. Kandidati bodo obveščeni o izbiri v 15 dneh po poteku razpisa.

Šolam in bralcem se za napake opravičujemo.

Vabilo

Osnovna šola Riharda Jakopiča Ljubljana, Derčeva 1 praznuje v dneih 11. do 14. junija 1985 dvajsetletnico dela in življenja šole. Vse učitelje in učiteljice, ki so v teh dvajsetih letih delali na naši šoli vabimo, da se udeležijo slovesne prireditve, ki bo v sredo, 12. junija 1985 ob 11. uri v kinu Šiška. V večernih urah bo razvedrilni program na igrišču šole. Veselimo se vaše udeležbe in srečanja z vami.

Delavci Osnovne šole Riharda Jakopiča

EDVARD KARDELJ

Beležke o naši družbeni kritiki

Pri Delavski enotnosti je v zbirki Aktualna tema pravkar izšla knjižica E. Kardelja Beležke o naši družbeni kritiki (96 strani, 390 din). Za ponatis tega Kardeljevega dela v zbirki Aktualnih tem je razlogov več kot dovolj, saj so njegova razmišljanja o kritiki in njeni družbeni vlogi, o njeni ustvarjalni ali rušilni moči, o svobodi kritike ter njeni razredni opredeljenosti danes prav tako aktualna kot takrat, ko so bila prvič zapisana. V družbeni kritiki najdemo namreč tudi danes ostanke dogmatizma stalinističnega kova, kritiko vsega obstoječega, birokratsko zavračanje vsake kritičnosti, pa tudi liberalistično, idealizirano kritiko družbene stvarnosti in njenih razvojnih možnosti.

Kardeljeva razmišljanja globlje osvetljujejo vse te težnje in pojave. Družba ne more napredovati, če kritika neprestano ne osvetljuje njene prakse, pravi Kardelj. Zavedati pa se moramo, kaj je smoter socialistične kritike, v čem je njena resničnost ter katere družbene in moralne norme mora kritik spoštovati.

Kardeljeva knjižica o kritiki bo dobrodošlo branje vsem kritično mislečim, dober pripomoček učiteljem, ki morajo vzgajati kritično misleče. Prek njih naj bi knjižica prišla tudi do mladih, da bi jim pomagala družbeno zoreti.

J. V.

Novi programi

V samostojni prilogi Prosvetnega delavca, ki je izšla 3. 5. 1985, smo natisnili **TRETI DEL PREDLOGOV VISOKOŠOLSkih VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMOV PEDAGOŠKIH SMERI**. Gradivo sta pripravili posebni izobraževalni skupnosti za pedagoško in za družboslovno usmeritev.

Priloga obsega naslednje predloge programov: obramboslovje, ekonomija — pedagoška smer, matematika (eno- in dvopredmetna ter magisterij) fizika (eno- in dvopredmetna ter magisterij), biologija (eno- in dvopredmetna), proizvodnotehnična vzgoja, kemija, gospodinjstvo, telesna vzgoja (z magisterijem iz kineziologije ter specializacijo iz mototerapije, za delo na visokih šolah in za športno rekreacijo), muzikologija, glasbena pedagogika (z magisterijem), likovna pedagogika in umetnostna zgodovina.

Priloga, ki obsega 20 strani časopisnega formata, stane 100 din. Ker je treba plačati tudi poštno stroške, priporočamo skupinsko naročilo. **KER JE NAKLADA OMEJENA, NAM POŠLJITE NAROČILO ČIMPREJ!**

Delegati obeh posebnih izobraževalnih skupnosti in vzgojno-izobraževalne organizacije teh usmeritev bodo prejeli prilogo neposredno od skupnosti za pedagoško oziroma družboslovno usmeritev.

Vabilo

4. b letnik 1953—54 celjskega učiteljskega vabi na prvo srečanje pri Majolki v Celju, 15. junija 1985 ob 15. uri. Prijavite se na naslov: Anka Jurjevec, Šmarje pri Jelšah (telefon: (063) 821-395).

NOVO!

ZA RAČUNALNIŠKO IZOBRAŽEVANJE V ŠOLAH IN DELOVNIH ORGANIZACIJAH
RAČUNALNIŠKI IZOBRAŽEVALNI SISTEM COMMODORE — ROBOTRON

mladinska knjiga knjigarne in papirnice

Komplet, ki bo naprodaj za dinarje in bo zadostil potrebam po osnovnem računalniškem izobraževanju v osnovnih in srednjih šolah ter delovnih organizacijah sestavljajo:

- mikroročunalnik COMMODORE C 64 s prevedenim priročnikom pomnilnik 64 K RAM, izvrstna tipkovnica, široke možnosti za uporabo;
- pripadajoči kasetofon VC 1531 s kabli in prevedenim priročnikom;
- izvirna igralna palica (joystick) in
- matični tiskalnik ROBOTRON K 6311 100 znakov/sek, matrica 9 x 7, tisk v obe smeri, vse vrste papirja, do 2 kopiji, priključek za vmesnika Centronics in RS 232.

Okvirna dinarska cena IZOBRAŽEVALNEGA RAČUNALNIŠKEGA SISTEMA COMMODORE-ROBOTRON — posamezne sestavine ne bodo naprodaj! — znaša 310.000 din, dobavni rok pa je 30 dni.

Servis — Birostroj Maribor — zagotovljen.

Uporabnost računalnika C 64 in ustrezne opreme lahko še razširite s strokovno literaturo, ki vam je na voljo v naših knjigarnah in papirnicah.

- Iz bogatega izbora domačih in tujih priročnikov vam še posebej priporočamo:
THE COMPLETE COMMODORE 64	3900 din
ADVANCED MACHINE CODE PROGRAMMING FOR THE C 64	2200 din
USEFUL SUBROUTINES AND UTILITIES FOR THE C 64	1800 din
DATA HANDLING ON THE C 64 MADE EASY	1500 din
COMMODORE C 64 GRAPHICS AND SOUND	1750 din
COMMODORE C 64 DISK SYSTEMS AND PRINTERS	1500 din
Muren: PRVI, DRUGI KORAK... COMMODORE C 64 HIŠNI RAČUNALNIK	3795 din
Kuščer, Štrbac: UKROČENI RAČUNALNIK	1200 din

Za naročila in informacije se oglašite na naslov: MLADINSKA KNJIGA, KIP, Grosistični oddelek, Titova 3, Ljubljana, tel. 061 215-358 ali neposredno v naših poslovalnicah:

- Ljubljana: Knjigarna, Titova 3 (061 211-895)
- Papirnica, Titova 3 (061 211-831)
- Maribor: Knjigarna, Partizanska 9 (062 21-484)
- Celje: Knjigarna in papirnica, Stanetova 3 (063 21-236)
- Novo mesto: Glavni trg 9 (068 21-525)
- Zagorje ob Savi: Cesta zmage 27 (061 811-061)
- Slovenj Gradec: Glavni trg 18 (062 842-071)
- Zagreb: Trg bratstva i jedinstva 3 (041 422-460)

Katalog učbenikov za šolsko leto 1985/86

Vzgojno-izobraževalnim organizacijam sporočamo, da bomo v letu 1985—86 izšel kot priloga prihodnji številki Prosvetnega delavca, ki bo natisnjena 3. junija t.l. Naročniki dobijo tak katalog brezplačno. **VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE ORGANIZACIJE, KI BI ŽELELE VEČ IZVODOV KATALOGA, PA PROSIMO, DA NAM TO TAKOJ SPOROČIJO PISNO ALI PO TELEFONU, DA BOMO NATISNILI ZADOSTNO ŠTEVILKO IZVODOV.**

Predvidena cena kataloga je 60 din, plačati pa bo treba tudi poštno stroške.

VABILO

Z dajanjem svoje krvi lahko naredite največ, kar lahko storijo ljudje za sočloveka. Zato vas pričakujemo na krvodajalski akciji.

Prijave sprejema občinski odbor Rdečega križa, v delovnih organizacijah pa aktivist RK, odgovoren za krvodajalstvo.

MAJ 1985	
Kočevje	21., 22., 23.
Slovenska Bistrica	24.
Lovrenc na Pohorju	24.
Sevnica in Krmelj	27.
Sevnica	28.
Leskovec	29.
Krško	30.
Senovo	31.
Gaj nad Mariborom	31.

RDEČI KRIŽ SLOVENIJE

prosvetni delavec

Ustanovitelj: Republiški odbor Sindikata delavcev vzgoje, izobraževanja in znanosti ter izobraževalna skupnost Slovenije — Izhaja štirinajstredno med šolskim letom.

Izdajateljski svet ČZP Prosvetni delavec: predsednik Aleš Golja, Bo-

gdan Čepič, Tea Dominko, Leopold Kežar, Franci Kržan, Marjana Kunej, Vida Nered, Albin Pučič, Alenka Pučko, Marija Skalar, Janez Sušnik, Jože Valentinčič, Viktor Žorž

Direktor: Jože Valentinčič

Uredniški odbor: Geza Čahuk, Tea Dominko, Jure Gartner, Marjana Kunej, Rudi Lešnik, Barica Marentič-Požarnik, Veljko

Troha, Jože Valentinčič, Marija Velikonja, Majda Vujović

Uredništvo: Jože Valentinčič glavni urednik, Marjana Kunej odgovorna urednica, Tea Dominko, tehnična urednica.

Naslov uredništva in uprave: Poljanski nasip 28, tel.: 315-585, poštni predal 21, Ljubljana 61104

Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Naročnina za leto 1985 znaša 800 din za posameznike in 1200 din za organizacije. Za upokojene prosvetne delavce in študente pedagoških smeri znaša letna naročnina 650 din. Cena posamezne številke je 45 din, pri povečanem obsegu pa 60 din. Številka tekočega računa: 50101-603-46509.

Tiska ČTP Ljudska pravica, ISSN 0033-1643

Po mnenju Republiškega sveta za vzgojo in izobraževanje je časnik »Prosvetni delavec« prost temeljnega prometa davka od prometa proizvajalca (glej 7. točko 1. odstavka člena zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v preteklosti).